

Překonávání školního neúspěchu v České republice

Zpráva o průběhu veřejné diskuze a výzkumu postojů odborné veřejnosti

**ESF projekt Kompetence III
Realizace mezinárodních výzkumů v oblasti celoživotního učení
a zveřejnění jejich výsledků**

Projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

Obsah zprávy

1	Úvod a základní údaje o organizaci veřejné diskuze.....	3
2	Souhrnné výsledky ankety pro účastníky regionálních seminářů pořádaných v rámci veřejné diskuze.....	5
3	Shrnutí veřejné diskuze se zaměřením na pozitiva a negativa stávající situace v klíčových oblastech.....	8
3.1	Předškolní vzdělávání dostupné pro všechny děti.....	8
3.2	Větší pozornost věnovaná spolupráci s rodiči	9
3.3	Zlepšení kvality přípravy pedagogických pracovníků a podmínek jejich práce	10
3.4	Motivace znevýhodněných žáků k větším ambicím a dokončení středního vzdělávání	12
3.5	Posílení a proměna poradenského systému	13
3.6	Změna způsobu hodnocení dětí a žáků ve školách, využití motivujícího hodnocení ...	15
3.7	Systematický sběr dat včetně údajů o socioekonomickém zázemí žáků	15
4	Návrhy doporučení v klíčových oblastech	18
4.1	Předškolní vzdělávání dostupné pro všechny děti.....	18
4.2	Větší pozornost věnovaná spolupráci s rodiči	18
4.3	Zlepšení kvality přípravy pedagogických pracovníků a podmínek jejich práce	19
4.4	Motivace znevýhodněných žáků k větším ambicím a dokončení středního vzdělávání	19
4.5	Posílení a proměna poradenského systému	20
4.6	Změna způsobu hodnocení dětí a žáků ve školách, využití motivujícího hodnocení ...	21
4.7	Vliv socioekonomického zázemí žáků na úspěšnost ve vzdělávání – metody identifikace, sběru a vyhodnocení dat	21
5	Závěr	22
	Seznam zkratek.....	23

PŘÍLOHY:

1. Podrobná informace o průběhu regionálních seminářů
2. Výsledky ankety pro účastníky regionálních seminářů

1 Úvod a základní údaje o organizaci veřejné diskuze

Česká školní inspekce se s účinností od 1. 10. 2011 stala partnerem MŠMT v realizaci projektu Kompetence III – Realizace mezinárodních výzkumů v oblasti celoživotního učení a zveřejnění jejich výsledků. Součástí tohoto projektu je také klíčová aktivita zaměřená na problematiku překonávání školního neúspěchu v České republice. Jedním z povinných výstupů této aktivity je také organizace veřejné diskuze k níže uvedeným tématům.

Tato zpráva obsahuje souhrnnou informaci o průběhu a výsledcích této veřejné diskuze, která se uskutečnila v období od září do prosince 2012. Veřejná diskuze zahrnovala čtyři semináře a jeden kulatý stůl, které byly pořádány v různých regionech České republiky za účasti odborné veřejnosti. Celkem se veřejné diskuze zúčastnilo 183 účastníků, jednalo se především o ředitele škol a jejich zástupce, učitele, školní inspektory, pracovníky veřejné správy na krajské a místní úrovni, odborné pracovníky školských poradenských zařízení, zástupce MŠMT a neziskových organizací. Přehled konaných seminářů a jejich tematické zaměření obsahuje tabulka 1. Část účastníků vystoupila s předem připravenými prezentacemi, na blok prezentací vždy navazovala rozsáhlá diskuze, ze které byl pořízen audiozáznam. Podrobnější informace o průběhu seminářů obsahuje *Podrobná informace o průběhu seminářů* (příloha 1).

Tabulka 1 Přehled pořádaných seminářů

Místo konání	Téma semináře	Datum	Počet účastníků
Ústí nad Labem	Předškolní vzdělávání jako způsob podpory pro úspěšný nástup dětí do základní školy	5. 10. 2012	38
Karlovy Vary	Způsob hodnocení jako (de)motivační nástroj ve vzdělávání, úspěšný přechod žáků na střední školu a motivace k jejímu dokončení	30. 10. 2012	30
Ostrava	Poradenský systém a jeho role při prosazování rovnosti ve vzdělávání	8. 11. 2012	40
Brno	Příprava pedagogických pracovníků a podmínky podpory rovnosti ve vzdělávání	15. 11. 2012	50
Praha	Vliv socioekonomického zázemí žáků na úspěšnost ve vzdělávání – způsoby sběru a vyhodnocování dat pro sledování kontextu při hodnocení výsledků žáků a škol	7. 12. 2012	25
Celkem			183

V úvodu každého semináře byli účastníci požádáni o vyplnění krátké ankety, v níž se vyjadřovali k prioritám a realizovatelnosti navrhovaných opatření k podpoře rovnosti ve vzdělávacím systému. Souhrnné výstupy ankety jsou obsaženy ve druhé kapitole této zprávy, její podrobné výsledky pak obsahují *Výsledky ankety pro účastníky regionálních seminářů* (příloha 2).

Cílem veřejné diskuze bylo jednak seznámení odborné veřejnosti se Zprávou a s doporučeními OECD, prodiskutování hlavních problémů v oblasti rovnosti a kvality ve vzdělávání v ČR, jednak získání zpětné vazby a podnětů od klíčových aktérů.

Aby bylo možné efektivně strukturovat veřejnou diskuzi a její závěry, byla problematika překonávání školního neúspěchu v ČR rozčleněna do sedmi klíčových tematických oblastí se zaměřením na žáky sociálně znevýhodněné. Klíčové oblasti i vymezení okruhu znevýhodněných žáků byly vytipovány na základě mezinárodní zprávy OECD Equity and Quality in Education – Supporting Disadvantaged Students and Schools (Rovnost a kvalita ve vzdělávání – Podpora znevýhodněných žáků a škol) a po diskuzi se zahraničními i českými experty.

Klíčové oblasti veřejné diskuze

- Předškolní vzdělávání dostupné pro všechny děti
- Motivace znevýhodněných žáků k větším ambicím a dokončení středního vzdělávání
- Změna způsobu hodnocení dětí a žáků ve školách (využití motivujícího hodnocení)
- Posílení poradenského systému
- Větší pozornost věnovaná spolupráci s rodiči
- Systematický sběr dat včetně údajů o socioekonomickém zázemí žáků
- Zlepšení kvality přípravy pedagogických pracovníků a podmínek jejich práce

2 Souhrnné výsledky ankety pro účastníky regionálních seminářů pořádaných v rámci veřejné diskuze

Cílem ankety bylo zajištění zpětné vazby k navrženým okruhům hlavních problémů v oblasti rovnosti a kvality ve vzdělávání a zjištění postojů k některým uvažovaným či již realizovaným opatřením. Mezi 134 respondenty byli především zástupci pedagogické veřejnosti a dalších aktérů, kteří se přímo podílejí na formování vzdělávací praxe ve školách. Výsledky ankety budou dále využity pro přípravu kvantitativního šetření.

Ze sedmi priorit (klíčových oblastí), které pracovní tým projektu určil jako významné pro podporu překonávání školního neúspěchu v ČR (viz kapitola 1), se respondenti nejčastěji identifikovali s následujícími třemi:

- **Předškolní vzdělávání dostupné pro všechny děti**
- **Větší pozornost věnovaná spolupráci s rodiči**
- **Zlepšení kvality přípravy pedagogických pracovníků a podmínek jejich práce**

Předškolní vzdělávání je zde chápáno jako významný prostředek vyrovnávání rozdílů mezi dětmi, který do určité míry pomáhá snížit handicap dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí při nástupu k povinné školní docházce. Větší pozornost věnovaná spolupráci s rodiči a kvalitnější příprava a podmínky učitelů směřují k vyšší profesionalitě práce samotných škol a k lepšímu využití strategií a zdrojů pro dosažení lepšího podpůrného prostředí pro výuku žáků ve školách.

Účastníci seminářů zároveň hodnotili možnost zlepšení ve všech sedmi navrhovaných tematických okruzích jako reálnou.

Za nejrychleji proveditelné a zároveň potenciálně velmi efektivní považovali respondenti zvýšení významu spolupráce škol s rodiči. Z odpovědí na dílčí otázky vyplývá, že si respondenti nutnost spolupráce s rodinami naléhavě uvědomují. Školy ovšem nevědí, jak komunikovat s rodiči sociálně znevýhodněných žáků (neznají nebo nejsou schopny využívat dostupné metodiky), a ke komunikaci v některých případech využívají dalších subjektů, např. neziskových organizací působících tam, kde jsou dostupné (v sociálně vyloučených lokalitách). Deficit je především v rozšíření již existujících metodik a vytvoření takových organizačně-personálních podmínek ve školách, aby bylo možné metodiky realizovat, popř. vytvářet pobídky pro neziskové organizace, aby svoji činnost vyvíjely i mimo vyloučené romské lokality.

Optimismus převládal i při hodnocení reálnosti zvýšení dostupnosti předškolního vzdělávání, a to i přesto, že respondenti sami upozorňovali na současnou nedostatečnou kapacitu předškolního vzdělávání a přeplněnost tříd, která neumožňuje individuální péči o děti podle jejich potřeb. Z dílčích otázek vyplývá, že respondenti jsou připraveni podpořit zavedení povinného posledního ročníku předškolního vzdělávání, a to navzdory tomu, že obecně respondenti vyjadřovali ze zavedení dalších formálních systémových změn spíše obavy. To potvrzuje, že rozšíření předškolního vzdělávání na celou kohortu dětí v posledním roce před nástupem do základního vzdělávání je v praxi považováno za velmi žádoucí.

Zlepšení přípravy pedagogů a podmínek jejich práce považují respondenti za významné téma vhodné pro střednědobou strategii, protože nepovažují za možné docílit pozitivního efektu ihned. Z dílčích otázek ankety vyplývá, že nedostatečná příprava pedagogů a nedostatečné personální zázemí škol (nedostatek odborníků, mentorů,

specialistů, asistentů) jsou považovány za klíčový nedostatek nastavení podmínek pro inkluzivní vzdělávání ve školách.

Posílení poradenského systému nebylo zařazeno mezi první tři priority pravděpodobně z toho důvodu, že respondenti poradenství hodnotili poměrně pozitivně, nepovažují jej tedy za předmět nejnnutnější změny. Pozitivně byla hodnocena dostupnost služeb, především preventivních metodik pro práci se zaostávajícími žáky. Respondenti si dle odpovědí dokážou představit zvýšení kvality služeb (převažuje slabší stupeň souhlasu se spokojeností „spíše ano“), část respondentů spokojena není a poukazuje na potřebu lepší provázanosti poradenství se školami, nicméně převažuje kladné hodnocení.

Změna způsobu hodnocení ve školách (využití motivujícího hodnocení) je důležitým tématem jen pro část respondentů. Větší část respondentů je se způsobem hodnocení spíše spokojena, nevidí tedy důvod pro velké změny. Zjištěné postoje k tomuto tématu jsou nevyhraněné, převaha kategorií hodnocení slabého souhlasu nebo slabého nesouhlasu může svědčit o tom, že toto téma není v pedagogické veřejnosti natolik diskutováno, aby bylo pocíťováno jako významné. Souvislost způsobu hodnocení s překonáváním školního neúspěchu se nemusela respondentům jevit jako zcela zřejmá.

Motivace znevýhodněných žáků k větším ambicím a dokončení středního vzdělání se ukázalo jako kontroverzní téma. U nezanedbatelné části respondentů naráží pravděpodobně na hodnotově nepřijatelnou představu pozitivní diskriminace některých skupin žáků, direktivních opatření k jejich podpoře a k omezení segregace ve vzdělávacím systému. Je nutné brát v úvahu, že část aktérů by v praxi takováto opatření nepodporovala. Je také patrné, že významná část respondentů nepovažuje již přijatá direktivní opatření za příliš šťastná (omezení opakování ročníků, popř. i omezení přestupů do méně náročných vzdělávacích programů v základním vzdělávání). Naopak tato direktivní opatření mohou bez skutečně efektivních mechanismů podpory pedagogů v náročném prostředí být důvodem, proč je podpora inkluzivního vzdělávání mezi pedagogickou a rodičovskou veřejností vnímána jako velmi nízká.

Systematický sběr dat včetně údajů o socioekonomickém zázemí žáků je téma, které sice považuje realizační tým projektu za významné, nemá ovšem v současnosti přímý přesah do praxe, a není proto překvapivé, že mu respondenti přiřkli nejnižší prioritu. Vzhledem k tomu, že toto téma je určeno pro jinou cílovou skupinu, byl k němu dne 7. 12. 2012 uspořádán samostatný kulatý stůl pro odborníky ve vzdělávání.

Je potřeba upozornit na některá zjištění, která sice v rámci sestavované ankety byla označena jako okrajová, ukázala se však jako výrazně varovná. Jedná se především o **velmi nízké vnímání podpory principu inkluzivního vzdělávání mezi pedagogickou a rodičovskou veřejností.** Jde o zjištění natolik závažné, že by bylo vhodné ho ověřit reprezentativním šetřením. Nízká míra podpory principů inkluze svědčí o tom, že není možné realizovat další direktivní kroky (administrativa, legislativa), ale je potřeba vrátit se především k tomu, zda ve školách existují efektivní mechanismy, které školám umožňují kompenzovat změnu zavedené praxe, např. možnost opakovat ročník či možnost přestupu do méně náročného vzdělávacího programu jiným pozitivním a podpůrným přístupem. **Výsledky ankety naznačují, že tomu tak v řadě škol není, přičemž hlavní příčinou je nedostatečná příprava pedagogů, nedostatečné personální zázemí škol a neefektivní komunikace s rodinami problematických nebo zaostávajících žáků.**

Dokud nebude věnována dostatečná pozornost této problematice, bude kontraproduktivní nebo minimálně neefektivní přijímat jakákoli další direktivní opatření. Dokud nebude především v základním, ale také ve středním vzdělávání vytvořeno vhodné prostředí pro inkluzivní vzdělávání, není příliš účinné zavádět povinný ročník předškolního vzdělávání, protože by představoval pouze přeměrování části problému do předškolního vzdělávání za cenu značných nákladů a efekt by ovšem v rámci vzdělávacích trajektorií znevýhodněných dětí mohl být jen krátkodobý. Další vzkaz respondentů ankety nepřímo říká, že bez zlepšení podmínek pro individuální přístup k žákům v základním vzdělávání není možné řešit ani problematiku vysokého počtu odkladů povinné školní docházky. **Další změny není možné efektivně realizovat bez změny postojů pedagogické veřejnosti.** Ta názor nezmění, pokud nepocítí reálnou podporu své práce v terénu.

3 Shrnutí veřejné diskuze se zaměřením na pozitiva a negativa stávající situace v klíčových oblastech

Pořadí jednotlivých témat v této kapitole odpovídá prioritám, které jim přiřazovali účastníci diskuze.

3.1 Předškolní vzdělávání dostupné pro všechny děti

Předškolní vzdělávání je v současné době chápáno jako významný prostředek vyrovnávání rozdílů mezi dětmi, který do určité míry v začátku vzdělávací dráhy pomáhá snížit handicap dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí. Na druhou stranu jsou to často právě děti pocházející z málo stimulujícího rodinného prostředí včetně dětí ze sociálně znevýhodněných rodin, které se předškolního vzdělávání nezúčastní, a jejich handicap při nástupu k povinné školní docházce se tím ještě zvětšuje. Účastníci diskuze si byli tohoto faktu velmi dobře vědomi a přisuzovali právě proto dostupnosti mateřských škol a účasti dětí v předškolním vzdělávání vysokou prioritu.

Při hodnocení, zda je reálné zvýšit dostupnost předškolního vzdělávání, převládal optimismus, a to i přesto, že respondenti v anketě sami upozorňovali na současnou nedostatečnou kapacitu mateřských škol a přeplněnost tříd, která neumožňuje individuální péči o děti podle jejich potřeb. Z dílčích otázek ankety vyplynulo, že respondenti by byli připraveni podpořit zavedení povinného posledního ročníku předškolní vzdělávání, a to navzdory tomu, že obecně respondenti vyjadřovali ze zavedení dalších formálních systémových změn spíše obavy. Potvrzuje se tím, že rozšíření předškolního vzdělávání na celou kohortu dětí v posledním roce před nástupem do základního vzdělávání je v praxi považováno za velmi žádoucí opatření.

Stávající situace – pozitiva

- Dlouhodobá tradice předškolního vzdělávání v ČR, vybudovaná síť mateřských škol po celém území, včetně malých obcí.
- Chápání významu předškolního vzdělávání pro úspěšný vstup dětí do základního vzdělávání, oceňování významu vzdělávání v mateřských školách.
- Kvalitní rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, který klade důraz na individuální přístup k dětem, v praxi tradice empatického a individuálního přístupu pedagogů k dětem, využívání znalosti každého dítěte a jeho rodinné situace při vzdělávání.
- Zavedení přípravných tříd základních škol pro sociálně znevýhodněné děti.
- Vysoká účast dětí, především dětí v posledním roce před nástupem k povinné školní docházce v předškolním vzdělávání.

Stávající situace – negativa

- Kapacita zařízení předškolního vzdělávání není dostatečná, byť v tomto ohledu existují územní rozdíly. Nicméně v mnoha regionech a lokalitách není předškolní vzdělávání pro děti mladší 5 let plně dostupné. Účastníci diskuze poukazovali také na problémovost práce v přeplněných třídách. Obce zřizující mateřské školy čelí nedostatečné kapacitě masivním povolením výjimek z maximálního povoleného počtu dětí ve třídě (24 dětí). Tato praxe znemožňuje pedagogickým pracovníkům přistupovat k dětem individuálně, vysoké počty dětí ve třídách ztěžují výchovné působení škol.

- Přetrvává nízká účast sociálně znevýhodněných dětí (zejména romských) v předškolním vzdělávání, a to z důvodu přístupu jejich rodin a jejich sociální situace. Na tento trend poukazují opakovaně výroční zprávy ČŠI a v diskuzi ho potvrdili zástupci škol i neziskových organizací.
- Chybí monitoring počtu dětí, které předškolním vzděláváním neprocházejí. Nejsou známy charakteristiky rodinného zázemí těchto dětí ani jejich úspěšnost v začátku školního vzdělávání. Základní školy ve školních matrikách nevidují účast dětí na předškolním vzdělávání. Absence údajů je tíživá především proto, že podle dílčích zjištění z terénu se často jedná o sociálně znevýhodněné děti, kterým by předškolní vzdělávání mohlo pomoci zmírnit vzdělávací deficity při nástupu do 1. ročníku.
[Viz téma Systematický sběr dat včetně údajů o socioekonomickém zázemí žáků](#)
- S výjimkou několika málo lokalit chybí komunitní práce s rodinami dětí, které nejeví o předškolní vzdělávání svých dětí zájem, nebo jim neposkytují dostatečnou podporu. Mimo sociálně vyloučené lokality chybí na celostátní nebo regionální úrovni strategie, jak s těmito rodinami komunikovat a získávat je pro podporu vzdělávacích ambicí jejich dětí.
[Viz téma Větší pozornost věnovaná spolupráci s rodiči](#)
- Kategorie sociálního znevýhodnění jako typu individuální vzdělávací potřeby dítěte není v současném systému ve většině případů funkčně využitelná. Chybí její jednotná diagnostika, stávající teorie nepočítá s faktem, že rodiče těchto dětí při diagnostice často nespolupracují. Proto nejsou sociálně znevýhodněné děti vykazovány a nemohou být v plné míře uplatňována podpůrná opatření. Ve financování škol tudíž nejsou prostřednictvím individuální diagnostiky dětí ani jiným způsobem zohledněny vyšší náklady na vzdělávání dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí.
[Viz téma Posílení poradenského systému](#)
- Postupy přijímání sociálně znevýhodněných dětí do přípravných tříd jsou příliš složité.

3.2 Větší pozornost věnovaná spolupráci s rodiči

Spolupráce s rodiči dětí a žáků je považována za jedno z klíčových témat ve vnímání příčin školního neúspěchu některých žáků nebo určitých skupin žáků (např. Romů). Zlepšení komunikace a spolupráce mezi školou a rodinou se proto jeví jako významný a efektivní prostředek zlepšování výsledků těchto žáků ve vzdělávání. V řadě rodin nejsou dosud význam vzdělávání a kultura vzdělávání dostatečně přijímány, vzdělávací dráha není spojována s životní úspěšností dětí, rodiny se v systému fungování škol dostatečně neorientují, nejsou schopny anebo nechtějí děti ani v elementárním vzdělávání podporovat.

Podle výsledků realizované ankety považovali účastníci diskuze zvýšení významu spolupráce škol s rodiči za nejrychleji proveditelnou a zároveň potenciálně velmi efektivní strategii prevence školního neúspěchu žáků. Z odpovědí na dílčí otázky vyplývá, že si respondenti nutnost spolupráce s rodinami uvědomují naléhavě. Školy ovšem nevědí, jak komunikovat s rodiči sociálně znevýhodněných žáků (neznají nebo nejsou schopny využívat vznikající metodiky), a ke komunikaci v některých případech využívají jako prostředníky další subjekty, např. neziskové organizace působící tam, kde jsou dostupné (v sociálně vyloučených lokalitách). Metodiky už ovšem reálně existují, například metodika CPIV nebo metodiky vyvinuté v neziskovém sektoru (organizace Člověk v tísni aj.). Deficit je tedy spíše v rozšíření těchto metodik a vytvoření takových organizačně-personálních podmínek ve školách, aby bylo možné metodiky realizovat, popř. vytvářet pobídky pro neziskové organizace, aby svoji činnost vyvíjely i mimo vyloučené lokality.

Pozornost je potřeba věnovat zjištění, že aktéři diskuze vnímají nízkou podporu principů inkluzivního vzdělávání mezi rodičovskou veřejností. Podle 85 % účastníků diskuze rodiče nepodporují inkluzivní vzdělávání. Nedůvěra může spočívat buďto v názorovém přesvědčení o tom, že je účelné, aby se děti s různými handicapami vzdělávaly odděleně, nebo může jít také o praktické pochybnosti, zda jsou běžné školy v současné situaci schopny se znevýhodněnými dětmi efektivně pracovat.

Stávající situace – pozitiva

- Pedagogická veřejnost si je vědoma nutnosti zlepšení spolupráce s rodiči.
- Nabízí se k využití řada příkladů dobré praxe v této oblasti: práce asistentů pedagoga, využití asistentů pedagoga jako prostředníků komunikace mezi školou a rodinou může významně snížit absence žáků ve výuce, komunitní práce neziskových organizací s rodinami v terénu, doučování žáků prostřednictvím dobrovolníků, které přispívá ke stabilizaci výsledků žáků ve vzdělávání, apod.
- Existují zpracované metodiky, např. z projektu CPIV, které je možné účinně využít.
- Mírně se zlepšuje povědomí sociálně znevýhodněných rodin o významu vzdělávání dětí v běžných ZŠ.

Stávající situace – negativa

- Přílišné spoléhání běžných škol na aktivní přístup rodičů ke vzdělávání svých dětí. V běžné škole se od rodiny očekává, že bude dítě do školy průběžně připravovat a pomáhat mu s řadou úkolů, které dítě samo nezvládá. Tyto vysoké požadavky škol na rodinné zázemí vytvářejí silnou bariéru pro děti, které doma podpůrné prostředí ke svému vzdělávání nenacházejí, a odsuzují je k selhávání. Míra závislosti výsledků žáků na rodinném prostředí je v ČR vysoká i podle mezinárodních výzkumů výsledků vzdělávání.
- Malé povědomí škol o metodice komunikace s rodinami sociálně znevýhodněných žáků, nedostatečné personální zázemí škol pro efektivní komunikaci s rodinami zaostávajících žáků (nemožnost návštěv v rodinách, nedostatečná kapacita pro pomoc slabým žákům).
[Viz téma Zlepšení kvality přípravy pedagogických pracovníků a podmínek jejich práce](#)
- Nízká úroveň koordinace a nízká míra synergie mezi službami poskytovanými školou, OSPOD, Policií ČR a neziskovými organizacemi při práci s rodinou.

3.3 Zlepšení kvality přípravy pedagogických pracovníků a podmínek jejich práce

Téma zlepšení přípravy pedagogů a podmínek jejich práce je potřeba považovat za jednu ze zásadních priorit. Je nejen pocíťováno jako jedno z nejpálčivějších samo o sobě, zároveň je chápáno jako podmínka pro řešení řady dalších diskutovaných oblastí. Dostatečně připravení a motivovaní pedagogové jsou základem úspěchu práce s dětmi a žáky se speciálními vzdělávacími potřebami na všech stupních vzdělávání. Další vzdělávání a metodické vedení je nutné pro zavádění efektivnějšího a více motivujícího systému hodnocení žáků, pro schopnost spolupráce učitelů s poradenskými zařízeními a specializovanými pedagogickými pracovníky, pro vyhodnocování dat sbíraných školou, pro efektivní komunikaci s rodiči. Zároveň je potřeba, aby ve školách byl dostatek specialistů a mentorů pro podporu inkluzivního vzdělávání.

Úrovně dobré praxe je ve školách dosahováno často na úkor pracovního přetížení pedagogů, dosahují jí pouze školy s výjimečně inovativním přístupem pedagogů a s jejich značným nasazením. Financování efektivních inkluzivních strategií není řešeno systémově, zatěžuje vedoucí pracovníky škol nutností psát projekty a školy nemají jistotu, zda budou moci vyvinuté strategie a odzkoušené postupy uplatňovat dlouhodobě. Školy jsou proto nuceny překonávat chybějící systémové řešení v oblasti vzdělávání sociálně znevýhodněných žáků nadměrným nasazením svých pracovníků.

Mezi pedagogickou veřejností panují obavy z rušení základních škol praktických a z dalšího přetěžování pedagogů v běžných školách. Pracovníci praktických škol s velkou zkušeností s prací s žáky se SVP se obávají o svoji profesní budoucnost.

V rámci realizované ankety považují respondenti téma zlepšení kvality přípravy pedagogických pracovníků a podmínek jejich práce za jedno z nejvýznamnějších, vhodné ovšem spíše pro střednědobou strategii. Nepovažují za možné docílit pozitivního efektu ihned (do 1 roku). Z dílčích otázek ankety vyplývá, že nedostatečná příprava pedagogů a nedostatečné personální zázemí škol (nedostatek odborníků, mentorů, specialistů, asistentů) jsou považovány za klíčový nedostatek nastavení podmínek pro inkluzivní vzdělávání ve školách.

Stávající situace – pozitiva

- Realizace dotačních a rozvojových projektů MŠMT pro podporu inkluzivního vzdělávání.
- Realizace projektů OPVK pro podporu inkluzivního vzdělávání.
- Legislativní ukotvení fungování asistentů pedagoga a školních poradenských pracovišť.
- Některé pedagogické fakulty zavádějí 2 semestry speciální pedagogiky pro všechny studenty, budoucí učitele.
- Střední pedagogické školy jsou hodnoceny velmi dobře z hlediska dostatečné praxe budoucích pedagogických pracovníků ve školách.

Stávající situace – negativa

- Absolventi pedagogických oborů VŠ nemají dostatečnou pedagogickou praxi. Učitelé nejsou dostatečně připraveni na práci s dětmi a žáky se SVP.
- Nedostatečná finanční podpora inkluze, chybějící prostředky na asistenty pedagogů, na logopedy, speciální pedagogy, školní psychology.
- Problémy v personální oblasti se zajištěním kvalitních specialistů, asistentů atd.
- Školám chybí finanční prostředky na odpovídající DVPP, finanční prostředky (ONIV) se stále snižují.
- Instituce pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (NIDV, středisko služeb školám) jsou připraveny vzdělávat pedagogické pracovníky v tématu inkluzivního vzdělávání různých skupin žáků (např. etnické menšiny, cizinci) a reagovat na specifické požadavky, avšak dosud tyto požadavky na ně nebyly vzneseny.

3.4 Motivace znevýhodněných žáků k větším ambicím a dokončení středního vzdělávání

Přestože je míra předčasných odchodů ze vzdělávání v ČR nízká, představuje pro skupinu žáků, kteří nedokončí ani střední vzdělání, značné riziko dlouhodobé nezaměstnanosti v dalším životě. Jako jeden ze závažných momentů překonávání školní neúspěšnosti se jeví právě otázka motivace. Žáci ze sociálně znevýhodněného prostředí a jejich rodiče mají často minimální ambice v otázce dosaženého vzdělání. Kultura vzdělávání jim není blízká a povinnou školní docházku často považují spíše za nutné zlo než za prostředek zlepšování své životní situace. Kromě slabých studijních výsledků se tento životní postoj odráží ve vysoké míře absencí, včetně absencí neomluvených.

Nedořešena zůstává problematika bývalých zvláštních škol, dnes základních škol praktických, které mají dlouhodobé zkušenosti ve vzdělávání dětí s problematickým rodinným zázemím. Veřejnost je znepokojena úvahami o záměrech rušit praktické školy.

Jakkoli v otázce zvyšování motivace sociálně znevýhodněných a především romských žáků ke vzdělávání převládá v podvědomí pedagogické veřejnosti dávka skepse, v rámci veřejné diskuze, která byla záměrně z velké části organizována v regionech s problematickým sociodemografickým složením, byla získána řada dílčích příkladů dobré praxe, které prezentovali ředitelé místních škol. Zkušenosti ukazují, že v dílčích aspektech této problematiky je při správném přístupu možné docílit hmatatelného zlepšení, například v docházce, ukončování vzdělávání i v jeho výsledcích.

Podle výsledků ankety je motivace znevýhodněných žáků k větším ambicím a dokončení středního vzdělání kontroverzní téma. U nezanedbatelné části respondentů naráží pravděpodobně na hodnotově nepřijatelnou představu pozitivní diskriminace některých skupin žáků, direktivních opatření k jejich podpoře a k omezení segregace ve vzdělávacím systému. Je nutné brát v úvahu, že část aktérů by v praxi tato opatření nepodporovala. Je také patrné, že významná část respondentů nepovažuje již přijatá direktivní opatření za příliš šťastná (omezení opakování ročníků, popř. i omezení přestupů do méně náročných vzdělávacích programů v základním vzdělávání), naopak tato již přijatá direktivní opatření bez skutečně efektivních mechanismů podpory pedagogů v náročném prostředí mohou být důvodem, proč je podpora inkluzivního vzdělávání mezi pedagogickou a rodičovskou veřejností vnímána jako velmi nízká.

Účinný může být pouze takový systém pomoci, který je propracovaný, dlouhodobý, systematický a ekonomicky zajištěný.

Stávající situace – pozitiva

- Usilovná snaha řešit diagnostiku žáků s LMP a eliminovat zaměňování sociálního znevýhodnění za LMP, především u romských žáků. Zvýšená kontrola nad zařazováním žáků do vzdělávání podle RVP ZV LMP, který znamená omezení možností dalšího vzdělávání těchto žáků.
- Stoupá povědomí krajů i měst o odpovědnosti za vytváření vhodných podmínek pro vzdělávání dětí ze znevýhodněného prostředí. Některé kraje zpracovávají konkrétní koncepce pro inkluzivní vzdělávání.

- Rozvíjí a osvědčuje se spolupráce s neziskovými organizacemi, např. v oblastech pomoci s přípravou žáků do školy, doučování a v organizaci mimoškolních aktivit.
- Pozitivní zkušenosti v řadě škol s prací asistentů pedagoga, případně romských asistentů, osvědčuje se menší počet žáků ve třídě, metody a formy práce odpovídající sociálnímu znevýhodnění dětí, učebnice a učební materiály jsou pro ně srozumitelné. Schopnost některých škol snižovat absence a předčasné odchody těchto žáků ze vzdělávání.
- Osvědčuje se intervence v případě rizika odchodu žáka ze školy ze strany školních poradenských pracovišť ve školách, kde už byla zřízena.
- Kariérové poradenství pomáhá tam, kde je mu věnována zvýšená pozornost, pomáhá vhodně zvolit obor středního vzdělávání a zvolený obor dokončit.

Stávající situace – negativa

- Ve financování škol nejsou zohledněny vyšší náklady na vzdělávání žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí, neexistuje systém financování motivačních opatření pro tyto žáky. Není funkční systém diagnostiky, evidence a využívání podpůrných opatření pro sociálně znevýhodněné žáky.

[Viz téma Posílení poradenského systému](#)

- Mnozí zkušení pedagogové jsou přesvědčeni o tom, že sociálně znevýhodnění žáci v mnoha případech nemohou ani při zvýšené péči dosáhnout na vzdělávací standard běžných škol.
- Neexistující evidence žáků, kteří se vzdělávají podle RVP ZV LMP. Řešení by měla přinést aktuálně připravovaná novela vyhlášky č. 364/2005 Sb., o dokumentaci škol a školských zařízení.

[Viz téma Systematický sběr dat včetně údajů o socioekonomickém zázemí žáků](#)

- Existují bariéry v prostupnosti mezi jednotlivými obory středního vzdělání, které jsou určeny přednostně, ovšem nikoli pouze pro žáky se SVP (obory vzdělání E a H). Tyto překážky jsou vyvolané nepřesným výkladem podzákonných norem, které jsou příliš komplikované a umožňují nejednoznačný výklad.
- Mnohé kraje a města nemají zpracované koncepční řešení a ověřené postupy pro zlepšení vzdělávání sociálně znevýhodněných žáků.
- Pomoc neziskových organizací zpravidla směřuje jen do sociálně vyloučených lokalit.

[Viz téma Větší pozornost věnovaná spolupráci s rodiči](#)

- Učitelům a ředitelům základních škol praktických nebyly dostatečně vysvětleny záměry MŠMT ČR na snižování počtu žáků v těchto školách. Učitelé z těchto škol nepovažují uváděné argumenty za dostatečné, cítí se nedoceny a hájí právo znevýhodněných žáků na snížené nároky ve vzdělávání. Rodiče těchto žáků se obávají zvýšených nároků v běžných školách. Učitelům těchto škol nebyla nabídnuta jiná perspektiva a využití jejich zkušeností a odbornosti při začleňování žáků se SVP do běžných škol.

3.5 Posílení a proměna poradenského systému

Poradenský systém je v našem současném vzdělávacím systému jedním z hlavních pilířů práce s dětmi a žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Součástí veřejné diskuze bylo proto také hodnocení poradenského systému pedagogickou veřejností. Posílení poradenského systému nebylo účastníky diskuze zařazeno mezi hlavní priority pravděpodobně z toho důvodu, že poradenství hodnotili poměrně pozitivně. Nepovažují jej za předmět nejnужnější

změny. Pozitivně byla hodnocena dostupnost služeb. Je možné usuzovat, že respondenti si dokážou představit zvýšení kvality služeb poraden (převažuje slabší stupeň souhlasu se spokojeností „spíše ano“), část respondentů spokojena není a poukazuje na potřebu lepší provázanosti poradenství se školami, nicméně převažuje hodnocení kladné.

Hlavní deficit je spatřován především v nedostatečné provázanosti poradenského systému a praxe škol. V praxi zatím často chybí zamýšlený mezičlánek v podobě školních poradenských pracovišť, tedy činnost školních psychologů a školních speciálních pedagogů, kteří by byli schopni převádět teoretická doporučení poraden do každodenní praxe škol. Fungující spolupráce poradenských pracovišť škol a poradenských zařízení byla na seminářích některými školami prezentována jako příklad dobré praxe. Účastníci diskuze se v tomto ohledu nestavěli přímo kriticky k práci poradenských zařízení (PPP, SPC), ale k tomu, že chybí kvalifikovaní odborníci přímo ve školách. Hlavní podstata problému tedy přesahuje do výše uvedeného tématu [Zlepšení kvality přípravy pedagogických pracovníků a podmínek jejich práce](#).

Stávající situace – pozitiva

- Školy uznávají autoritu poradenských zařízení v otázkách diagnostiky speciálních vzdělávacích potřeb, poradenský systém je celkově hodnocen spíše pozitivně.
- Spolupráce mezi školou a poradenskými zařízeními se ukazuje jako funkční tam, kde je sama škola schopna uvádět doporučení do praxe.

Stávající situace – negativa

- Chybí jednotná a kvalitní diagnostika sociálně znevýhodněných dětí, stávající systém diagnostiky sociálního znevýhodnění není funkční.
- Jednotlivá poradenská pracoviště používají nestejný „metr“ při posuzování speciálních vzdělávacích potřeb, především sociálního znevýhodnění.
- Chybí mezičlánek mezi prací poraden a škol v podobě školních poradenských pracovišť.
- Kapacity PPP nedostačují novým požadavkům. V PPP přibývá složitějších případů, které vyžadují spolupráci s pedopsychiatry, neurology, přibývá poruch chování a psychických chorob, přibývají problémy kázeňské a projevy šikany. Také přibyly nové úkoly dané legislativou: stanovisko pro maturanty – PUP MZ, dále podle vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, a vyhlášky č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, ve znění pozdějších předpisů se musí nově provádět rediagnostika po roce. S těmito úkoly se také rozšiřuje administrativa, statistika, vydávání stanoviska k sociálnímu znevýhodnění.
- Narůstá nespokojenost s prací PPP v některých oblastech: ukazují se komplikace s předáváním informací z PPP do škol prostřednictvím zákonných zástupců.
- Na žáky ohrožené školním neúspěchem a na tzv. fluktující žáky není dostatečně zacílena poradenská a monitorovací činnost.
- Vyrovnávací opatření, která jsou iniciována ŠPP nebo PPP, jsou financována převážně z projektových nebo jiných mimořádných prostředků a škola s nimi nemůže perspektivně počítat.

3.6 Změna způsobu hodnocení dětí a žáků ve školách, využití motivujícího hodnocení

Hodnocení žáků v našich školách je zpravidla vytykáno, že se příliš orientuje na nedostatky, opomenutí a chyby žáků. Školy málo poskytují formativní zpětnou vazbu, nehodnotí žáky podle toho, co umí, čeho dosáhli a v čem se zlepšili. Vytrácí se motivace pochvalou, která je nejdůležitější právě u nejslabších žáků s nízkým sebevědomím a nízkou úrovní pracovních dovedností. Skutečně motivující hodnocení by mělo dokázat „přistihnout i nejslabší žáky při úspěchu“.

Motivující hodnocení není jen alternativním a pro žáky přijatelnějším způsobem hodnocení. Vhodné formy hodnocení u žáků rozvíjejí pocit větší zodpovědnosti za vlastní vzdělávání, za vlastní práci, schopnost přijímat nezraňující kritiku, odhalit případný vlastní neúspěch, objektivně hodnotit sám sebe. Rozvíjí partnerský vztah mezi učiteli a žáky, vytváří ve škole příznivé klima a zlepšuje vztah žáků ke škole.

Realizovaná anketa nicméně ukázala, že změna způsobu hodnocení ve školách (využití motivujícího hodnocení) je důležitým tématem jen pro část respondentů. Větší část z nich je se stávajícím způsobem hodnocení spíše spokojena, nevidí tedy důvod pro velké změny. Zjištěné postoje k tomuto tématu jsou nevyhraněné, převaha kategorií hodnocení slabého souhlasu nebo slabého nesouhlasu může svědčit o tom, že toto téma není v pedagogické veřejnosti natolik diskutováno, aby bylo pocíťováno jako významné. Souvislost způsobu hodnocení s překonáváním školního neúspěchu se nemusela respondentům jevit tak jednoznačně zřejmá jako např. odbornost pedagogů, metody komunikace s rodinami žáků nebo účast dětí na předškolním vzdělávání.

Stávající situace – pozitiva

- Existují příklady dobré praxe škol, které motivující hodnocení (např. ve formě sebehodnocení žáka nebo diagnostiky spojené s progresivními plány) využívají.

Stávající situace – negativa

- Obavy učitelů z toho, že slovní, případně jiné formy hodnocení nejsou obecně rodiči přijímány.
- V hodnocení žáků se SVP se projevuje rozpor mezi požadavkem na srovnatelné konzistentní hodnocení mezi školami i uvnitř škol a požadavkem na inkluzivní hodnocení, které bude zohledňovat potřeby a znevýhodnění žáků.
- Učitelům chybí metodika pro inkluzivní hodnocení, tedy pro takové hodnocení žáků, které bude zohledňovat jejich schopnosti, podmínky a potřeby.
- U absolventů pedagogických fakult je znát nedostatečná praxe v malé schopnosti hodnotit žáky a motivovat je ke zlepšení.

Viz téma [Zlepšení kvality přípravy pedagogických pracovníků a podmínek jejich práce](#)

3.7 Systematický sběr dat včetně údajů o socioekonomickém zázemí žáků

Na základě dat z mezinárodních výzkumů výsledků vzdělávání žáků (především PISA, TIMSS, PIRLS) existuje evidence o tom, že socioekonomické charakteristiky žáků mají značný vliv na jejich úspěšnost ve vzdělávání. Některé z takto získaných údajů vyznívají pro

ČR v mezinárodním srovnání znepokojivě, především závislost výsledků žáků na socioekonomických charakteristikách prostředí škol, které navštěvují. Jinak řečeno, v českém prostředí velmi záleží na tom, v jaké škole a s jakými spolužáky se žák vzdělává.

Při úvahách o rovnosti vzdělávacího systému a jeho schopnosti podpořit žáky s rizikem školní neúspěšnosti je dostatek údajů umožňujících přesnou analýzu situace na úrovni státních institucí, které formují vzdělávací politiku státu, zásadní. Objevují se výtky ze strany části odborné veřejnosti, které poukazují na to, že odpovědné státní instituce nemají snahu existující relevantní informace využívat při stanovování vhodných opatření.

Stávající situace – pozitiva

- Rozsáhlý sběr dat prostřednictvím systému školního výkaznictví, v poslední době jsou využívána také data ze školních matrik.
- Systematicky jsou hodnoceny školy i vzdělávací systém z hlediska rovného přístupu ke vzdělávání formou inspekčního hodnocení, ČŠI v této oblasti provádí rovněž tematická šetření, výsledky jsou zveřejňované.
- Inspirací pro sběr dat a sledování různých aspektů fungování vzdělávacího systému jsou mezinárodní šetření realizovaná v České republice od 90. let. Např. PISA poskytuje řadu údajů o vlivu socioekonomického zázemí žáků a škol na výsledky žáků v testování kognitivních schopností a ukazuje význam analýz prováděných na datech získávaných na úrovni žáka.
- Datové soubory získávané v rámci mezinárodních výzkumů jsou poskytovány pro provádění analýz dalšími uživateli, např. datové soubory PISA jsou využívány pro dodatečné analýzy vzdělávacího systému také v akademické výzkumné sféře.

Stávající situace – negativa

- Neuspokojivá situace v oblasti koordinace sběrů dat o vzdělávacím systému, nedostatečná spolupráce odborníků v oblasti státní správy a v akademické sféře, malá vzájemná důvěra jednotlivých aktérů a nízká propojenost různých informačních systémů.
- Kritika státní správy ze strany odborné veřejnosti za to, že dostatečně nereaguje na publikovaná zjištění o nerovnostech ve vzdělávacím systému.
- Šetření PISA (jakož i další realizované mezinárodní výzkumy) pro potřebný monitoring situace v oblasti rovnosti ve vzdělávání nepostačuje. Indikátory socioekonomického statusu PISA nejsou považovány za natolik přesné, aby měly dostatečnou vypovídací hodnotu, a bylo by potřeba je lépe specifikovat, aby lépe odpovídaly aktuálním rozdílům v životním stylu různých vrstev české společnosti. Dále by bylo třeba mít reprezentativní údaje na úrovni regionů, různých skupin žáků (např. etnické menšiny, cizinci) a dalších věkových kohort (např. žáků ve středním vzdělávání). Postrádána jsou také data longitudinálního charakteru, která by umožnila sledování žáků v určitých fázích průchodu vzdělávací soustavou.
- Existující datové soubory (např. z žakovských a školních dotazníků PISA) nejsou dostatečně vytěžovány a data zčásti zůstávají ležet ladem, protože není nikým koordinována jejich podrobná analýza.
- I přes rozsáhlý sběr výkonových dat, který provádí ČŠI i MŠMT, některé klíčové údaje chybí, jako například informace o úspěšnosti žáků, kteří neprošli předškolním vzděláváním, nebo počty žáků vzdělávajících se podle RVP ZV LMP.

- U realizovaných nebo plánovaných opatření vzdělávací politiky v oblasti rovnosti není určeno, jakými indikátory bude měřena jejich efektivita.

4 Návrhy doporučení v klíčových oblastech

V rámci veřejné diskuze zazněly návrhy doporučení, které se vztahují k jednotlivým tématům a úrovním systému vzdělávání.

4.1 Předškolní vzdělávání dostupné pro všechny děti

Na úrovni MŠMT a dalších orgánů veřejné správy

- Podpora pro vytvoření dostatečné kapacity mateřských škol ve městech a obcích s převisem žádostí o přijetí k PV.
- Zajištění přípravy na základní vzdělávání u dětí se SZ, a to uzákoněním povinného posledního ročníku předškolního vzdělávání, nebo povinnou přípravou na základní vzdělávání v rámci přípravných tříd.
- Zavedení monitoringu situace dětí, které neprocházejí PV, ve spolupráci s OSPOD.
- Zajištění návaznosti RVP PV a RVP ZV.
- Změna systému financování škol s cílem zohlednit potřeby vyšších nákladů na vzdělávání žáků se SZ, financování nezbytných vyrovnávacích opatření zajištěné přímo formou krajských normativů z rozpočtu MŠMT, nikoliv z projektů.
- Zlepšení přípravy budoucích učitelů na práci s dětmi se SVP již na pedagogických fakultách.

Na úrovni školy

- Zajištění úzké spolupráce ZŠ s MŠ (znalost dětí ještě před nástupem do ZŠ, postupný přechod) ve vyloučených lokalitách.
- Zohlednění účasti žáků se SZ v 1. ročníku ZŠ v konkrétním specificky upraveném ŠVP, zohlednění zejména forem a metod práce, aby nedocházelo k „přechodu skokem“.
- Individuální podpora znevýhodněných dětí a žáků ihned od jejich nástupu do prvního ročníku ZŠ.

4.2 Větší pozornost věnovaná spolupráci s rodiči

Zkušenosti škol, které vzdělávají žáky se SZ a kterým se daří snižovat školní neúspěšnost, poukazují na zvýšení účinnosti všech opatření při zapojení rodičů do spolupráce se školou, s učiteli a s asistenty. V této oblasti doporučení směřují k důslednému vyžadování plnění rodičovských povinností vyplývajících ze zákona a k pozitivní motivaci zájmu rodičů různými motivačními formami.

Na úrovni MŠ

- Pozvání rodičů i s dětmi do mateřské školy.
- Kontaktování rodin předškoláků.

- Úzká spolupráce MŠ a rodičů při hodnocení výsledků vzdělávání dětí, včetně přijímání potřebných opatření.

Na úrovni ZŠ

- Využívání netradičních forem pro pravidelné třídní schůzky, například besídky s prezentacemi výsledků žáků.

Na úrovni SŠ

- Rozhovory s rodiči při rozhodování o další vzdělávací dráze žáka.
- Soustavné informování rodičů po celou dobu studia o průběhu a výsledcích vzdělávání.
- Včasné informování rodičů v případě nedostatečných studijních výsledků.

4.3 Zlepšení kvality přípravy pedagogických pracovníků a podmínek jejich práce

- Prodloužení praxe ve studijních programech budoucích učitelů, praxe ve školách s větším počtem žáků se SZ, zaměření na metodiky pro vzdělávání žáků se SZ.
- Vytvoření funkčních systémů DVPP, které podporují inkluzivní formy vzdělávání a hodnocení, včetně stáží, výměny zkušeností apod.
- Zvýšení nároků na přípravu a výběr asistentů pedagoga i romských asistentů.
- Nárokové financování osvědčených podpůrných aktivit, které ve školách rozvíjejí inkluzivní přístupy ve vzdělávání a snižují školní neúspěšnost žáků, jako je činnost asistenta pedagoga, školního psychologa, speciální pedagoga, případně práce učitele, který se věnuje žákům nad svůj úvazek.
- Využití odborné kapacity a zkušenosti pedagogů ze ZŠP při zavádění opatření v ZŠ a SŠ pro úspěšné začleňování žáků se SVP, zejména se SZ.

4.4 Motivace znevýhodněných žáků k větším ambicím a dokončení středního vzdělávání

Pro úspěšný přechod žáků se SZ na střední školu a její dokončení se ukazuje důležitost dobrého startu, dobré přípravy v předškolním vzdělávání a absolvování kvalitního základního vzdělání. Toto zjištění vychází z empirického výzkumu, který není dosud podložen dlouhodobějším šetřením na reprezentativním vzorku žakovské populace. Účinnou podporou pro dokončení SV je rovněž dobré poradenství pro volbu dalšího vzdělávání. Pro úspěšné ukončení středního vzdělávání se doporučuje včasná diagnostika rizika selhání nebo školního neúspěchu. Osvědčila se práce ŠPP, školního psychologa a speciálních pedagogů, kteří jsou škole i žákům k dispozici a pracují se žáky a uchazeči již při výběru oboru SV.

- Monitoring předčasných odchodů žáků ze SV ve vazbě na jejich předchozí vzdělávací dráhu; sledování vlivu předcházejícího vzdělávání, vliv absolvování MŠ, vzdělávání podle RVP ZV LMP formou IVP nebo vzdělávání podle RVP ZV LMP v ZŠP.

- Zlepšení práce výchovných poradců a ředitelů základních škol, zlepšení jejich znalostí středních škol nejen ve svém kraji, ale i v sousedních krajích, znalost jednotlivých oborů SV, náročnosti a podmínek vzdělávání.
- Diagnostika žáka PPP k posouzení nejhodnější další vzdělávací dráhy.
- Pohovory výchovných poradců s jednotlivými žáky a s jejich rodiči zaměřené na zájem žáka o obor vzhledem k jeho prospěchu.
- Využití motivačních finančních podpor pro žáky na SŠ.
- Příprava žáka na přijímací řízení, pokud se hlásí do oborů s přijímací zkouškou.
- Snižování vysokého počtu zameškaných hodin řešit systematickou spoluprací školy, rodičů, orgánů sociálně-právní ochrany dětí, Policie ČR i neziskových organizací.
- Působení specializovaných pracovníků a zařízení ŠPP na střední škole, která vzdělává vyšší počet žáků se SVP.
- Zavedení systémového nárokového financování podpůrných opatření pro úspěšné vzdělávání žáků se SZ.
- Přístup všech žáků, se SVP i bez SVP, do oborů vzdělání označených E a H a vzájemná prostupnost těchto oborů.

4.5 Posílení a proměna poradenského systému

Pro zlepšení v oblasti poradenství je možné využít stávající i připravované nástroje, jako je např. Koncepce poradenských služeb poskytovaných ve škole z roku 2004 nebo projekt RAMPS-VIP III financovaný z ESF a jeho plánované výstupy, např. katalog vyrovnávacích a podpůrných opatření.

Na úrovni PPP

- Zlepšení sítě a kapacity PPP, její přizpůsobení aktuálním potřebám klientů a terénu.
- Změny v diagnostice PPP, od „nálepkování“ ke stanovování stupňů podpory, zvýšení důrazu na pedagogickou diagnostiku.
- Zlepšení metodického vedení PPP, sjednocení kritérií, formulářů a diagnostických postupů, včetně těch, které se týkají sociálního znevýhodnění, zavedení supervize, vymezení kompetencí ŠPP, SPC a PPP.

Na úrovni žáka

- Zlepšení spolupráce specialistů při stanovení diagnózy a podpůrných opatření pro úspěšné vzdělávání žáka (PPP, OSPOD, NNO, pedopsychiatrii).
- Informace, zejména poradenské z PPP, předávat nejen zákonným zástupcům, ale i přímo škole.
- Financování nezbytných diagnostikovaných vyrovnávacích opatření systémově z rozpočtu MŠMT.

Na úrovni školy

- Zřizování ŠPP a školních psychologů ve školách, které mají zvýšený počet žáků ohrožených školním neúspěchem.
- Činnost ŠPP při vyhodnocování počtů a důvodů předčasných odchodů ze vzdělávání, zjišťování a analýza dalšího uplatnění žáků, kteří ze školy odejdou jak předčasně, tak

řádně, provádění opatření ke zlepšení výsledků vzdělávání, včetně snižování předčasných odchodů.

4.6 Změna způsobu hodnocení dětí a žáků ve školách, využití motivujícího hodnocení

Je nutné stanovit pravidla pro hodnocení žáků se SVP tak, aby hodnocení bylo motivující, aby neodrazovalo, ale motivovalo i slabší žáky k co nejlepším výsledkům. Zlepšení výsledků přináší formativní hodnocení žáků. Dobré zkušenosti s vlastním hodnocení školy a sebehodnocením žáků ukazují na nutnost rozvíjet tuto formu hodnocení.

- Stanovení pravidel pro inkluzivní hodnocení na centrální úrovni v RVP ZV.
- Rozvíjení formativního hodnocení již od předškolního vzdělávání a zapracování formativního hodnocení do RVP ZV.
- Příprava ředitelů a učitelů na zapracování těchto pravidel do školních systémů hodnocení a na jejich využívání v praxi.
- Využívání a rozvíjení vlastního hodnocení v rámci podpory inkluzivních metod hodnocení.

4.7 Vliv socioekonomického zázemí žáků na úspěšnost ve vzdělávání – metody identifikace, sběru a vyhodnocení dat

Doporučení směřují k efektivnějšímu sběru dat, jejich vyhodnocování i využívání.

- Zavedení koordinace sběru a využívání dat o vzdělávacím systému v rámci státních institucí (MŠMT, ČŠI, ČSÚ a další), spolupráce při využívání dat s nestátní sférou (akademický výzkum).
- Identifikace faktorů, které významně ovlivňují školní úspěch i neúspěch a hledání možností, jak tyto faktory ovlivňovat intervencemi vzdělávací politiky.
- Identifikace škol a žáků s potřebou určité úrovně podpory.
- Hodnocení opatření, která byla na podporu rovnosti ve vzdělávání přijata.
- Hodnocení úrovně přidané hodnoty, kterou české školy poskytují dětem z různého rodinného prostředí.
- Sledování úspěšnosti určitých skupin žáků ve vzdělávání (Romové, sociálně znevýhodnění, zdravotně postižení, cizinci), sledování pohybu těchto skupin po vzdělávací dráze.
- Sledování posunu směrem k sociální diferenciaci mezi školami.
- Poskytnutí dat pro samotné školy, které by s nimi měly umět pracovat (např. to, jak dokážou pracovat se žáky se slabším sociokulturním potenciálem v porovnání s ostatními školami).

Podle stanovených cílů sběru dat se bude odvíjet způsob jejich realizace, přičemž by měly být maximálně využity stávající sběry dat pro provádění komplexních analýz a plánovaná celostátní šetření výsledků vzdělávání (testování 5. a 9. ročníků, výsledky státních maturit) by měla být využita také pro sběr dat o socioekonomickém zázemí žáků.

5 Závěr

Aktivita zaměřená na podporu žáků při překonávání školního neúspěchu v projektu Kompetence III není omezena jen na úzkou skupinu dětí, a přesto se ukazuje, že klíčové problémy v oblasti rovnosti a kvality ve vzdělávání v ČR jsou spojeny s podporou vzdělávání sociálně znevýhodněných dětí a žáků.

Veřejná diskuze prokázala, že **účast na předškolním vzdělávání a spolupráce s rodiči** jsou základními podmínkami pro překonávání školního neúspěchu. K jejich zvládnutí se nabízí řada zkušeností a příkladů dobré praxe. Jednou z možností pro relativně rychlé dosažení výsledků by bylo zavedení povinného posledního ročníku předškolního vzdělávání.

Zlepšení kvality přípravy pedagogických pracovníků a podmínek jejich práce považují účastníci veřejné diskuze za jedno z nejvýznamnějších témat, vhodné ovšem spíše pro střednědobou strategii. S podporou se setkal návrh na využití odborné kapacity a zkušeností pedagogů ze ZŠP při zavádění opatření v ZŠ a SŠ pro úspěšné začleňování žáků se SVP, zejména se SZ.

Téma **motivace znevýhodněných žáků k větším ambicím a dokončení středního vzdělání** bylo pro účastníky diskuze kontroverzní. Nezanedbatelná část účastníků nesouhlasí s omezením segregace ve vzdělávacím systému. Přesto i zde již existují zkušenosti a příklady dobré praxe, které ukazují, že v dílčích aspektech této problematiky, například v docházce, ukončování vzdělávání i v jeho výsledcích, je při správném přístupu možné docílit hmatatelného zlepšení.

Pro posílení a proměnu poradenského systému je možné využít výsledky několika prezentovaných projektů financovaných z ESF. V diskusi silně zazněla potřeba změny v diagnostice PPP, přejít od „nálepkování“ ke stanovování stupňů podpory a zvýšit důraz na pedagogickou diagnostiku.

Formy a využití hodnocení jako motivace k lepším výsledkům považuje za důležité z hlediska změn jen část odborné veřejnosti. V této souvislosti zazněl požadavek směrem k MŠMT na stanovení pravidel pro hodnocení tak, aby motivovalo i slabší žáky k co nejlepším výsledkům. Dobré zkušenosti s formativním hodnocením, s vlastním hodnocením školy a sebehodnocením žáků ukazují na nutnost rozvíjení také těchto forem hodnocení.

K tématu sběru a vyhodnocení dat o socioekonomickém zázemí žáků se vyjádřila zejména skupina expertů, která doporučila efektivnější sběr dat, jejich vyhodnocování i využívání například pro identifikaci škol a žáků s potřebou určité úrovně podpory.

Realizační tým ocenil zájem a aktivní zapojení odborné veřejnosti. Zkušenosti a podněty, které na jednotlivých setkáních zazněly, jsou velmi cenné a budou využity pro práci na doporučeních pro systémová opatření, která by měla zlepšit situaci znevýhodněných žáků i škol.

Seznam zkratk

CPIV – Centrum podpory inkluzivního vzdělávání
ČR – Česká republika
ČSÚ – Český statistický úřad
ČŠI – Česká školní inspekce
DVPP – další vzdělávání pedagogických pracovníků
ESF – Evropský sociální fond
IVP – individuální vzdělávací plán
MŠ – mateřská škola
MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
NIDV – Národní institut pro další vzdělávání
NNO – nestátní nezisková organizace
OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development
ONIV – ostatní neinvestiční výdaje
OPVK – operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost
OSPOD – orgán sociálně-právní ochrany dětí
PISA – Programme for International Student Assessment
PIRLS – Progress in International Reading Literacy Study
PPP – pedagogicko-psychologická poradna
PUP MZ – přiznání uzpůsobení podmínek pro konání maturitní zkoušky
PV – předškolní vzdělávání
SPC – speciálně poradenské centrum
SŠ – střední škola
SV – střední vzdělávání
SVP – speciální vzdělávací potřeby
SZ – sociální znevýhodnění
ŠPP – školní poradenské pracoviště
ŠVP – školní vzdělávací program
RVP PV – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání
RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
RVP ZV LMP – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením
TIMSS – Trend in International Mathematics and Science Study
VŠ – vysoká škola
ZŠ – základní škola
ZŠP – základní škola praktická

Překonávání školního neúspěchu v České republice

Podrobná informace o průběhu seminářů

ESF projekt Kompetence III Realizace mezinárodních výzkumů v oblasti celoživotního učení a zveřejnění jejich výsledků

Projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

Obsah

1	Úvod	3
2	Struktura seminářů.....	4
3	Předškolní vzdělávání jako způsob podpory pro úspěšný nástup dětí do základní školy	4
4	Způsob hodnocení jako (de)motivační nástroj ve vzdělávání, úspěšný přechod žáků na střední školu a motivace k jejímu dokončení.....	9
5	Poradenský systém a jeho role při prosazování rovnosti a překonávání školního neúspěchu....	15
6	Příprava pedagogických pracovníků a podmínky rovnosti ve vzdělávání	19
7	Vliv socioekonomického zázemí žáků na úspěšnost ve vzdělávání – způsoby sběru a vyhodnocování dat pro sledování kontextu při hodnocení výsledků žáků a škol.....	24

1 Úvod

Česká školní inspekce realizovala v rámci IPn projektu Kompetence III, aktivity 5 podrobnou diskuzi o hlavních problémech v oblasti rovnosti a kvality ve vzdělávání v České republice. Konaly se celkem čtyři regionální semináře a jedno setkání u kulatého stolu (dále jen semináře). Jako místa konání seminářů byla záměrně vybrána krajská města regionů v tzv. vyloučených lokalitách, ve kterých je velký počet žáků ohrožen školním neúspěchem (Ústí nad Labem, Ostrava, Karlovy Vary), a dále velká regionální centra (Brno a Praha).

Přehled seminářů a diskuzních témat

Místo konání	Termín	Téma	Počet účastníků
Ústí nad Labem	5. října 2012	Předškolní vzdělávání jako způsob podpory pro úspěšný nástup dětí do základní školy	38
Karlovy Vary	30. října 2012	Způsob hodnocení jako (de)motivační nástroj ve vzdělávání, úspěšný přechod žáků na střední školu a motivace k jejímu dokončení	30
Ostrava	8. listopadu 2012	Poradenský systém a jeho role při prosazování rovnosti a překonávání školního neúspěchu	40
Brno	15. listopadu 2012	Příprava pedagogických pracovníků a podmínky rovnosti ve vzdělávání	50
Praha	7. prosince 2012	Vliv socioekonomického zázemí žáků na úspěšnost ve vzdělávání – způsoby sběru a vyhodnocování dat pro sledování kontextu při hodnocení výsledků žáků a škol	25
Celkem			183

O účast na seminářích byl mezi odbornou veřejností velký zájem, počty přihlášených účastníků převyšovaly kapacity jednotlivých seminářů a přítomní se aktivně zapojovali do průběhu seminářů.

Seminářů se zúčastnilo celkem 183 zástupců odborné veřejnosti, zejména ředitelé, zástupci ředitelů a učitelé škol, pracovníci MŠMT, ČŠI a Kanceláře veřejného ochránce práv, zástupci zřizovatelů, profesních školských asociací, ředitelé a pracovníci poradenských zařízení, neziskových organizací, zástupci akademické sféry, zástupci institucí pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, veřejné správy, neziskového sektoru i komerční sféry.

Účastníci byli s tématy jednotlivých seminářů seznámeni předem, před jejich zahájením obdrželi podrobný program a výtah ze zprávy OECD *Rovnost a kvalita ve vzdělávání – Podpora znevýhodněných žáků a škol*. Na seminářích v Ústí nad Labem, Karlových Varech, Ostravě a Brně byla účastníkům zadána anketa, jejímž cílem bylo získat zpětnou vazbu

k vytipovaným hlavním problémům v oblasti rovnosti a kvality a zjistit postoje k uvažovaným opatřením.

2 Struktura seminářů

- Seznámení s cílem aktivity 5 Překonávání školního neúspěchu v ČR projektu KIII a vyplnění ankety
- Seznámení se Zprávou a doporučeními OECD v oblasti rovnosti a kvality ve vzdělávání
- Seznámení s hlavními problémy v oblasti rovnosti a kvality ve vzdělávání v ČR a zjištěními ČŠI v oblasti rovného přístupu ke vzdělávání
- Podrobné seznámení s klíčovým tématem semináře (zástupci týmu A5)
- Vystoupení odborníků z praxe (zástupci škol, pedagogicko-psychologických poraden, vysokých škol, výzkumných pracovišť, zřizovatelů škol a dalších institucí)
- Diskuze

Ze všech seminářů byl pořízen audiozáznam a fotodokumentace.

Přehled prezentací vystupujících je součástí této přílohy. Prezentace jsou součástí podkladů pro výstupy A5 KIII a pro studijní účely jsou na vyžádání k dispozici na ústředí ČŠI.

3 Předškolní vzdělávání jako způsob podpory pro úspěšný nástup dětí do základní školy

Ústí nad Labem

Místem pro realizaci tohoto semináře bylo záměrně zvoleno Ústí nad Labem, které je centrem regionu s výskytem sociálně vyloučených lokalit a s tím souvisejících problémů. Seminář se konal 5. října 2012 v budově Krajského úřadu Ústí nad Labem.

Semináře se zúčastnilo 38 zástupců z řad odborné veřejnosti, zřizovatelů, poradenských zařízení, neziskových organizací, ale zejména učitelé, ředitelé a zástupci ředitelů škol.

Část 1:

Prezentace a vystupující

- 1. Zpráva OECD Rovnost a kvalita ve vzdělávání – Podpora znevýhodněných žáků a škol – seznámení s obsahem zprávy (prezentace č. 1/UL)**
 - Mgr. Daniela Swart, ČŠI, členka realizačního týmu
- 2. Hlavní problémy České republiky v oblasti rovnosti a kvality ve vzdělávání (prezentace č. 2/UL)**
 - Ing. Michaela Šojdrová, ČŠI, národní koordinátorka aktivity A5 KIII

3. Předškolní vzdělání jako podmínka úspěšného zvládnutí povinné školní docházky (prezentace č. 3/UL)

- PhDr. Irena Borkovcová, ČŠI, členka realizačního týmu

4. Zjištění ČŠI v oblasti vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (prezentace č. 4/UL)

- Mgr. Radek Dlouhý, ČŠI, člen realizačního týmu

5. Prezentace příkladů dobré praxe ze škol, které se zaměřují na práci s žáky se SVP, zejména na žáky se sociálním znevýhodněním

- Mgr. Bc. Martin Košnar, ředitel Základní školy Ústí nad Labem, Školní náměstí 100/5, 400 01 Ústí nad Labem (prezentace č. 5/UL)
- Mgr. Monika Kynclová, ředitelka Základní školy Most, Zlatnická 186/4, 434 01 Most (prezentace č. 6/UL)
- Mgr. Bc. Věra Cíhová, ředitelka Mateřské školy Písnicka Krupka, Dukelských hrdinů 295, 417 42 Krupka (prezentace č. 7/UL)
- Mgr. Ing. Ladislav Nádvorník, ředitel Salesiánského střediska Štěpána Trochty, Rovná 277, 415 01 Teplice (prezentace č. 8/UL)

6. Vybrané diskuzní příspěvky dalších účastníků

- Mgr. Bc. Daniela Hradecká (MŠMT) – doporučuje povinnou školní docházku od 3 let
- Mgr. Bc. Martin Košnar (ředitel ZŠ) – upozorňuje na nutnost monitorovat a zajistit docházku dětí ze sociokulturně znevýhodněného prostředí do MŠ (50 % Romů nepřijde k zápisu a přijdou rovnou 1. září do 1. třídy ZŠ), doporučuje předškolní vzdělávání od 3 let povinně
- Mgr. Blahoslava Pekařová (ředitelka PPP) – upozornila, že diagnostika žáka (dítěte) se SZ jako žáka (dítěte) se SVP (dle § 16 ŠZ) neskýtá nárok na vyšší dotace na žáka (dítě)
- Mgr. Monika Kynclová (ředitelka ZŠ) – 1 rok předškolní přípravy nestačí, doporučuje povinné předškolní vzdělávání v nižším věku
- Mgr. Ladislav Nádvorník (ředitel Salesiánského střediska) – upozorňuje na nedocení významu vzdělávání ve společnosti obecně, na předpojatost učitelů, nátlak rodičů, aby dítě chodilo do speciální školy; změny nelze čekat v krátkodobém horizontu, jde o investice do dalších generací
- Mgr. Bc. Jaroslava Vatalová (ředitelka ZŠ a MŠ) – doporučuje povinné vzdělávání od 3 let, pedagogové by potřebovali větší podporu v rámci DVPP, chybí objektivní posouzení kvality školy zřizovatelem; navrhla, aby ČŠI působila i metodicky, upozornila na přeplněnost tříd a s tím spojené omezené možnosti individualizace vzdělávání, přípravné třídy představují zbytečnou selekci, chybí mechanismy podporující aktivní spolupráci rodiny se školou
- Drahoslava Lehoczka (vedoucí učitelka) – učitelky by měly při individualizaci vzdělávání využívat znalostí o rodinných poměrech dětí, škola realizuje projekt

„S rodiči do školky“, upozornila na malou efektivitu projektů z důvodu jejich časového omezení

- RNDr. Pavla Polechová, CSc. – prezentace práce s dětmi v MŠ se SVP, podporu nelze řešit projekty, ale systémově, je třeba zajistit prostupnost vzdělávacích stupňů
- Monika Vydrová Krovová (ředitelka MŠ) – Most, projekt na vzdělávání 200 učitelek pro práci s dětmi se SVP, podpora tvorby dětských portfolií, chybí předávání poznatků o dítěti z MŠ do ZŠ

Část 2:

A. Co obecně dobře funguje

- Dostupnost předškolního vzdělávání v ČR.
- Předškolním vzděláváním prochází v ČR až 98 % dětí.
- Předškolní vzdělávání má vliv na úspěšný start v ZV.
- Empatický přístup pracovníků MŠ, využívání znalosti každého dítěte a jeho rodinné situace při vzdělávání.

B. Zjištěné příklady dobré praxe

Na semináři byly prezentovány příklady dobré praxe ze škol a školských zařízení, které ukazují velké možnosti i výsledky integrace, zároveň však poukazují na řadu problémů nejen finančního a legislativního charakteru.

- **ZŠ Ústí nad Labem.** Škola ve vyloučené lokalitě, obyvatelstvo tvoří z 90 % Romové, vysoká kriminalita, alkoholismus, toxikomanie, gamblerství. Děti bez základních hygienických návyků, bez znalosti základů českého jazyka, barev, prostorové orientace. Škola vytvořila systém komplexní celodenní péče v malých skupinách (čím více hodin ve škole, tím menší možnost pro negativní působení okolního prostředí včetně vlastních rodin). Škola vzdělává podle RVP ZV. Ve spolupráci s městskou policií zajišťuje bezpečný příchod žáků do školy i odchod ze školy, vytváří nabídku atraktivních zájmových a vzdělávacích aktivit až do večerních hodin. Vzdělávací program reaguje na specifika a kulturní zvyky romské komunity, daří se zapojovat některé rodiče i z dalších nepřizpůsobivých rodin. Dílčí úspěchy, kterých škola dosahuje, se daří díky nasazení obětavých učitelů, podmínky ale dostatečné nejsou.
- **ZŠ Most.** Škola se nachází v mediálně známém romském sídlišti Chanov. Daří se zapojovat rodiče do spolupráce s učiteli a asistenty (např. formou netradičních pravidelných třídních schůzek, realizovaných formou besídek s prezentací výsledků žáků). Škola zařazuje program postupného seznamování s majoritní společností (dětmi z romského sídliště takový kontakt zcela chybí).
- **MŠ Krupka.** Ředitelka prezentovala specifika romské kultury a mentality, jejich efektivní využití v kompozici školního vzdělávacího programu, pozitivní výsledky SZ dětí, které MŠ prošly, i v dalším vzdělávání.

- **Salesiánské středisko Teplice.** Prezentace dvou pracovišť ve vyloučených lokalitách, pozitivní efekt školní přípravy (většina dětí nemá doma ani základní podmínky pro psaní úkolů), seznámení dětí s účelným využitím volného času a umožnění aktivit, které by z finančních důvodů těmto dětem vlastní rodiny nikdy neposkytly (např. lyžařské kurzy). Pozitivní efekt romských pracovníků – ukázka, že vzdělání je cesta k lepšímu životu.

C. Kde jsou hlavní zjištěné problémy

- Chybí monitoring dětí, které předškolním vzděláváním neprocházejí – více než 2 % dětí, které neprocházejí PV jsou převážně děti se SZ, negativní dopady se projevují po nástupu do ZV.
- Chybí jasná definice a jednotná diagnostika SZ dětí, získat od rodičů potvrzení z PPP je takřka nemožné. Školy většinou oficiálně vykazují nulovou přítomnost dětí se SZ, přestože jsou i případy, kdy ve vyloučených lokalitách školu navštěvuje 100 % SZ žáků.
- Nedaří se zajistit aktivní podporu rodičů SZ dětí v předškolním a základním vzdělávání, malá podpora významu vzdělání v SZ rodinách, není dostatečně adresně podpořena sociálním systémem ČR.
- Chybí nástroje na potlačení absence SZ dětí v předškolním vzdělávání a na dalších stupních.
- Ve financování škol nejsou zohledněny vyšší náklady na vzdělávání žáků ze SZ prostředí.

D. Kde jsou zjištěné dílčí problémy

- Finanční podpora – nedostačující prostředky na asistenty pedagogů, na logopedy a speciální pedagogy, nedostatečné ONIV.
- Problémy v personální oblasti – zajištění kvalitních specialistů, asistentů atd.
- Nedostačující kapacity MŠ – zejména město Ústí nad Labem, ale i Teplice (převis žádostí o přijetí v počtu 10–50 na MŠ).
- Organizační problémy – složité postupy při přijímání do přípravných tříd, chybí legislativní povinnost navštěvovat přípravné třídy, nebo alespoň povinný poslední rok předškolního vzdělávání.
- Migrace Romů.
- Pedagogické fakulty dostatečně nepřipravují učitele na práci s dětmi a žáky se SVP.
- Školám chybí finanční prostředky na odpovídající DVPP.
- Malá efektivita opakování ročníku vzhledem k požadovanému výsledku (dosažení alespoň základního vzdělání) při vysokých finančních nákladech.
- Složitý postup při přijímání dětí do přípravných tříd a zajištění pravidelné docházky dětí do přípravných tříd, vysoká absence.
- Nestejný „metr“ různých pracovišť PPP při posuzování SVP.

- Problematická diagnostika sociálně znevýhodněných, ve škole je podle učitelů 100 % SZ, přesto z PPP 0 %.

E. Návrh systémových opatření

Opatření na úrovni MŠMT, případně dalších orgánů veřejné správy:

- Podpořit vytvoření dostatečné kapacity MŠ v městech a obcích s převisem žádostí o přijetí k PV.
- Zajistit ve spolupráci s OSPOD efektivní monitoring situace dětí, které neprocházejí PV.
- Zajistit přípravu na základní vzdělávání u dětí ze SZ prostředí, a to buď uzákoněním povinného posledního ročníku PV, anebo povinnou přípravou na ZV v rámci přípravných tříd.
- Změnit systém financování škol s cílem zohlednit potřebné vyšší náklady na vzdělávání žáků se SZ, financování nezbytných vyrovnávacích opatření zajistit přímo formou krajských normativů z rozpočtu MŠMT, nikoliv z projektů.
- Podpořit kvalitní přípravu učitelů specialistů (od PF po DVPP).

Opatření na úrovni školy:

- Ve vyloučených lokalitách zajistit úzkou spolupráci ZŠ s MŠ (znalost dětí ještě před nástupem do ZŠ, postupný přechod).
- Zajistit a podporovat kreativní speciální pedagogy a další odborníky, podporující inkluzivní vzdělávání.
- Vytvořit funkční systém DVPP zaměřený na inkluzivní vzdělávání, včetně stáží, výměny zkušeností apod.
- Školní vzdělávací programy více transformovat na místní podmínky, při vzdělávání v 1. ročníku zohlednit předchozí vzdělávání dle RVP PV (případně konkrétní ŠVP), zejména v oblasti forem a metod práce nerealizovat přechod skokem.
- Zajistit individuální podporu znevýhodněných dětí a žáků ihned od jejich nástupu do školy.
- Změnit systém hodnocení žáků – výrazněji využívat formativního hodnocení.

4 Způsob hodnocení jako (de)motivační nástroj ve vzdělávání, úspěšný přechod žáků na střední školu a motivace k jejímu dokončení

Karlovy Vary

Regionální seminář na téma hodnocení a motivace k úspěšnému dokončení středního vzdělání se uskutečnil dne 30. října 2012 v zasedací místnosti Karlovarského inspektorátu. Toto téma bylo zařazeno do kraje, ve kterém je velký počet žáků v tzv. vyloučených lokalitách ohrožen školním neúspěchem.

Semináře se zúčastnilo 30 pozvaných účastníků, kteří zastupovali široké spektrum odborné veřejnosti (ředitelé škol a zařízení, zástupci zřizovatelů, PPP, občanských sdružení). Účastníci se vyjadřovali nejen k rovnosti a kvalitě ve vzdělávání, ale také k motivaci žáků a studentů aktivně přistupovat k samotnému vyučování a výuce.

Množství informací a připomínek směřovalo k tomu, jak lépe motivovat žáky ze znevýhodněného prostředí, aby lépe pochopili význam vzdělání pro svou vlastní budoucnost.

Část 1:

Prezentace a vystupující

- 1. Hlavní problémy České republiky v oblasti rovnosti a kvality ve vzdělávání se zaměřením na poradenský systém (prezentace č. 1/KV)**
 - Ing. Michaela Šojdrová, ČŠI, národní koordinátorka aktivity A5 KIII
- 2. Podpora znevýhodněných žáků a škol (prezentace č. 2/KV)**
 - Mgr. Daniela Swart, ČŠI, členka realizačního týmu
- 3. Zjištění ČŠI v oblasti vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (prezentace č. 3/KV)**
 - Mgr. Radek Dlouhý, ČŠI, člen realizačního týmu
- 4. Způsob hodnocení jako (de)motivační nástroj vzdělávání, úspěšný přechod žáků na střední školu a motivace k jejímu dokončení (prezentace č. 4/KV)**
 - Mgr. Petr Drábek, ČŠI, člen realizačního týmu
- 5. Analýza příčin odchodu žáků ISS Čeb ve školním roce 2010/2011 (prezentace č. 5/KV)**
 - Mgr. Bc. Tomáš Mašek, zástupce ředitele ISS Čeb
- 6. Zkušenosti z praxe zřizovatele (bez prezentace)**
 - Mgr. Světlana Sojková, vedoucí odboru školství Sokolov

7. Zkušenosti pracovníků PPP (bez prezentace)

- Tereza Brodská, pracovnice PPP Karlovy Vary

8. Způsob hodnocení výsledků vzdělávání žáků v ZŠ (prezentace č. 6/KV)

- Mgr. Jiřina Klírová, ředitelka ZŠ a MŠ Regionu Karlovarský venkov

9. Překonávání školního neúspěchu ve vzdělávání žáků s LMP (bez prezentace)

- Mgr. Miloslava Hartmannová, ředitelka ZŠ Cheb

10. Programy Sokolovsko – podpora žáků se sociálním znevýhodněním na Sokolovsku (prezentace č. 7/KV)

- Zástupci organizace Člověk v tísni

Část 2:

A. Co obecně dobře funguje

- Hodnocení vzdělávání nemusí být pro žáky překážkou a demotivací pro úspěšný přechod na SŠ, pokud se využívají vhodné formy. Jednou z nich je forma sebehodnocení, která má pozitivní dopady na všech úrovních hodnocení, včetně vlastního hodnocení žáků, kteří jsou tak schopni se naučit větší odpovědnosti a objektivnějšímu hodnocení sebe sama.
- Osvědčuje se včasná diagnostika žáků ohrožených školním neúspěchem a předčasným odchodem ze SŠ.
- Osvědčuje se pomoc v domácí přípravě a v doučování formou školních aktivit nebo aktivit neziskových organizací (NNO).
- Osvědčuje se pomoc NNO při organizaci mimoškolních aktivit pro žáky se SZ.
- Osvědčuje se práce romských asistentů.
- Pro úspěšný přechod na SŠ pomáhá správné rozhodnutí o volbě oboru, zde hraje preventivní roli dobré kariérní poradenství a spolupráce s PPP.
- Pro úspěšné zvládnutí SŠ pomáhá práce ŠPP, která včas identifikují žáky ohrožené neúspěchem, škola jim pak může včas poskytnout podporu.
- Jako nezbytný nástroj prevence proti předčasným odchodům se osvědčuje práce ŠPP, sledování četnosti odchodů žáků (fluktuace), vyhodnocování příčin a včasná intervence, včetně podpory ze strany školy.
- Kraj i města si uvědomují svoji odpovědnost za vytváření rovných podmínek pro vzdělávání dětí, zejména s ohledem na děti ze znevýhodněného prostředí.

B. Zjištěné příklady dobré praxe

Prakticky všichni účastníci semináře ze škol prezentovali zkušenosti své školy, které lze v některých oblastech označit za příklady dobré praxe.

- Mgr. Mašek, zástupce ředitele Integrované střední školy Cheb, seznámil účastníky se **statistikou odchodů a neúspěšnosti jejich žáků** ve školním roce 2010/11. Není překvapením, že nejvíce žáků odchází již v průběhu prvního ročníku, alarmující je však skutečnost, že se jedná o 45 % žáků. Statistika jasně ukázala, jak je nutné se žáky pracovat, jak pomůže školní psycholog a jak je nezbytné žáky motivovat. Zároveň ukázala, jak důležitý je výběr vyučujících do prvních ročníků a systematická práce se žáky. Jako příklad dobré praxe je možné označit pečlivé sledování počtu a důvodů odchodů žáků. Nejčastějším důvodem byl špatný prospěch, a tedy nutnost opakování ročníku, na druhém místě byla špatná volba oboru, na třetím místě odchod ze školy do zaměstnání, na čtvrtém místě odchod na jinou školu, na pátém místě stěhování. Škola provedla toto zjišťování poprvé, nemůže zatím porovnat vývoj a vyhodnotit přijatá opatření. Tato opatření se zaměřují na zvýšenou aktivitu třídních učitelů při vyhledávání rizikových žáků a na zvýšenou pomoc takovým žákům ze strany výchovných poradců a nově přijaté školní psycholožky.
- Z prezentace zástupců organizace Člověk v tísni jednoznačně vyplynulo, že k dosažení rovnosti ve vzdělávání si samotná menšina nepomůže. Účinný může být pouze takový systém pomoci, který je propracovaný, dlouhodobý, systematický a ekonomicky zajištěný. Nejedná se jen o finanční pomoc, ale také o poradenskou činnost pro jednání s úřady, pomoc negramotným apod. Jak překonávají školní neúspěch žáci s LMP v základní škole, dokumentovala ředitelka základní školy v Chebu Mgr. Hartmannová. Ve své prezentaci mj. uvedla: „*Zařazení žáka na ZŠ pro žáky se SVP není diskriminace, ale nadstandard, který mu společnost nabízí k dosažení základního vzdělání.*“ Ve vystoupení zazněla obhajoba práce pedagogických pracovníků se žáky v tzv. bývalých zvláštních školách.
- **Důležitým příkladem dobré praxe byla prezentace propracovaného systému hodnocení a sebehodnocení na všech úrovních ve škole, která má 20 % integrovaných žáků.** Ředitelka ZŠ a MŠ Regionu Karlovarský venkov začínala s prosazováním nové formy hodnocení před 12 lety. Pro úspěšnou realizaci je třeba ve škole vytvořit podmínky: bezpečné prostředí, ocenění jako součást hodnocení učitelů, vytvořit pomůcky a formy pro sebehodnocení žáků, vybudovat pozitivní postoje u učitelů, rodičů i žáků. Tato forma hodnocení přinesla žákům objektivnější hodnocení sebe sama, větší odpovědnost za vlastní práci, **větší motivaci ke vzdělávání, odhalení případného neúspěchu, vytváření partnerského vztahu mezi učiteli a žáky, trénink pro věcnou a nezraňující kritiku.** Pro školu bylo přínosem: úbytek konfliktů s rodiči nebo s žáky v otázkách hodnocení, vytváření příznivého klimatu školy a zlepšení vztahu žáků ke škole.
- **Také zřizovatelé se snaží řešit otázky začleňování znevýhodněných žáků do běžných škol.** Čerstvým příkladem je město Sokolov. Vedoucí odboru školství Mgr. Sojková prezentovala optimalizaci ZŠ, při které se město snažilo jednak snížit nadbytečné kapacity a zároveň integrovat romské žáky. Po 2 měsících není možné dělat závěry, ale již dnes tato optimalizace a přesun žáků umožnil zvýšení kvalifikovanosti a zvýšení počtu asistentů pedagoga.

- Karlovarský kraj zpracovává **analýzu současného stavu vzdělávání a potřeb podpory inkluzivního vzdělávání**, která by měla být východiskem pro vytvoření koncepce inkluzivního vzdělávání Karlovarského kraje. Krajský úřad spolupracuje na této analýze s NNO.
- **Informace ze semináře byla doplněna o dobrou zkušenost z Vyšší policejní školy a Střední policejní školy Ministerstva vnitra v Holešově.** Škola realizuje od roku 2008 dva projekty týkající se **vzdělávání žáků z národnostních menšin, žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, se sociokulturním znevýhodněním a žáků z vyloučených lokalit z celé ČR.** Projekty jsou zaměřeny na vytvoření rovných příležitostí pro žáky 9. ročníků ZŠ z národnostních menšin žijících v ČR při vzdělávání ve VPS a SPŠ MV v Holešově tak, aby nedocházelo k jejich vyčleňování z hlavního vzdělávacího proudu a obstáli v konkurenci na trhu práce. Škole se daří rozvíjet metody inkluzivního vzdělávání, projekty zajišťují potřebnou podporu při vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v hlavním proudu vzdělávání. Jedním z úkolů realizačního týmu projektu je vytipování vhodných zájemců o vzdělávání v jednotlivých ZŠ, sdělení informací o možnostech vzdělávání zejména ZŠ, provádění pohovorů s žáky ZŠ, následné pohovory s rodiči, systematická příprava zájemců na přijímací řízení. Pro přijaté žáky škola realizuje adaptační kurz. Realizační tým má pravidelné individuální pohovory se žáky zaměřené na studijní výsledky, případné problémy nebo požadavky, včetně těch, které se týkají pobytu na internátu. Při nedostatečných studijních výsledcích jsou včas informováni rodiče. Ve škole je realizováno doučování ze všech vyučovaných předmětů. Je vedena evidence účasti na doučování jednotlivých žáků. Nezbytnou součástí vzdělávání je zajišťování volnočasových aktivit, které svým zaměřením motivují žáka ke zvolenému povolání a k dokončení školy. Je využíván školní psycholog, po celou dobu studia je podstatná spolupráce s rodiči.

C. Kde jsou hlavní zjištěné problémy

- Hodnocení žáků je orientováno na nedostatky, opomenutí a chyby. Nehodnotíme žáky podle toho, co umí, čeho dosáhli a v čem se zlepšili. Bohužel se ukazuje, že s rostoucím věkem a rostoucí náročností škol úměrně klesá motivace žáků ke studiu. V hodnocení se vytrácí motivace pochvalou, což je nejdůležitější právě u nejslabších žáků.
- Slovní hodnocení, případně jiné formy hodnocení nejsou obecně rodiči přijímány.
- Nedostatečná praxe při přípravě budoucích učitelů je znát také v jejich schopnosti hodnotit žáky a motivovat je ke zlepšení.
- Učitelům chybí pravidla a metodika pro takové hodnocení žáků, které bude zohledňovat jejich schopnosti, podmínky a potřeby.
- Žáci ze znevýhodněného prostředí nemají pozitivní vzory, nechápou potřebu vzdělání.
- Existují bariéry v prostupnosti mezi jednotlivými obory SV, které jsou určeny přednostně pro žáky se SVP; tyto překážky jsou vyvolané nepřesným výkladem

podzákoných norem, které jsou příliš komplikované a umožňují nejednoznačný výklad (viz bod D).

- Kraje a města nemají zpracované koncepční řešení a ověřené postupy pro zlepšení vzdělávání žáků se SZ.

D. Kde jsou zjištěné dílčí problémy

- V hodnocení žáků se SVP se projevuje rozpor mezi požadavkem na srovnatelné konzistentní hodnocení mezi školami i uvnitř škol a požadavkem na inkluzivní hodnocení, které bude zohledňovat potřeby a znevýhodnění žáků.
- Neexistuje žádná metodická pomoc ze strany MŠMT, kterou by učitelé využili.
- Po změně zákonné úpravy vlastního hodnocení školy dochází ke znejistění škol v dalším uplatnění tohoto efektivního způsobu hodnocení.
- Učitelům a ředitelům ZŠ praktických nebyly dostatečně vysvětleny záměry MŠMT na snižování počtu žáků v těchto školách, učitelé z těchto škol nepovažují uváděné argumenty za dostatečné, cítí se nedocenění a hájí právo znevýhodněných žáků na snížené nároky ve vzdělávání, rodiče těchto žáků se obávají zvýšených nároků v tzv. běžných školách.
- Učitelům ZŠ praktických nebyla nabídnuta jiná perspektiva a využití jejich zkušeností a odbornosti při začleňování žáků se SVP v běžných školách.
- V oborech SV existují dílčí překážky pro účast všech žáků v oborech E a H.
- Tyto překážky jsou vyvolány: 1) nesprávným výkladem nařízení vlády č. 211/2010 Sb., o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání, neboť obory E jsou určené pro absolventy RVP ZV s přílohou LMP i bez přílohy LMP; 2) kalkulací s počtem žáků ve třídách podle vyhlášek upravujících počty žáků ve třídách, které se liší v závislosti na postižení žáků (vyhláška č. 13/2005 Sb., vyhláška č. 73/2005 Sb.), a problematickým výkladem vyhlášky, která vyžaduje každoroční přezkoumání vhodnosti vyrovnávacích opatření pro žáka, tedy požadavkem na rediagnostiku.

E. Návrh systémových opatření

Pro úspěšný přechod žáků se SZ na střední školu a její dokončení se ukazuje důležitost dobrého startu. Podmínkou je dobrá příprava v předškolním vzdělávání a absolvování kvalitního ZV. Toto doporučení vychází z empirického výzkumu, který ale zatím není podložen dlouhodobějším šetřením na reprezentativním vzorku žakovské populace.

- Provádět sledování předčasných odchodů žáků ze SV ve vazbě na jejich předchozí vzdělávací dráhu, je třeba sledovat, zda žák, který nedokončí SV, chodil do MŠ, zda se vzdělával v RVP ZV s LMP, zda měl IVP nebo byl v ZŠP.
- Je nutné stanovit pravidla pro hodnocení žáků se SVP tak, aby hodnocení bylo motivační, aby neodrazovalo, ale motivovalo i slabší žáky k co nejlepším výsledkům. Tato pravidla musí být dána centrálně na úrovni RVP a učitelé by měli být na využívání těchto pravidel a metodik předem připraveni.

- Dobré zkušenosti s vlastním hodnocením školy a sebehodnocením žáků ukazují na nutnost rozvíjet tuto formu hodnocení. Proto se doporučuje využívat a rozvíjet vlastní hodnocení v rámci podpory inkluzivních metod hodnocení a uplatnit je v pravidlech pro hodnocení v RVP (viz bod D).

Pro úspěšný přechod žáků se SZ na střední školu a její dokončení je nezbytné dobré poradenství a volba oboru. Proto se dále doporučuje:

- Zlepšení práce výchovných poradců v ZŠ. Je třeba, aby znali SŠ nejen ve svém kraji, ale i v sousedních krajích, aby znali jednotlivé obory SV, náročnost studia.
- Provádět pohovory výchovných poradců s jednotlivými žáky zaměřené na zájem žáka o obor vzhledem k jeho prospěchu.
- Podpořit spolupráci a pohovory s rodiči o dalším vzdělávání jejich dětí, sdělení nákladů na vzdělávání v konkrétní škole; tato informace je pro rodiče velmi významná.
- Využít možnosti diagnostiky žáka PPP k posouzení jeho nejvhodnější další vzdělávací dráhy.
- Využít konzultace s řediteli SŠ o možnostech studia jednotlivých žáků, případně o možnostech zapojení asistentů.
- Je nezbytná příprava žáka na přijímací řízení, pokud se hlásí do oborů s přijímací zkouškou.
- Pro úspěšné ukončení středního vzdělávání se doporučuje včasná diagnostika rizika selhání nebo školního neúspěchu.
- Osvědčila se práce ŠPP, školního psychologa a speciálních pedagogů, kteří jsou škole i žákům k dispozici a pracují se žáky-uchazeči již při výběru oboru. Proto se doporučuje zajistit působení specializovaných pracovníků, případně ŠPP na střední škole, která vzdělává vyšší počet žáků se SVP. Tento finanční nárok na podporu žáků SZ, daný jejich zastoupením v počtu žáků školy, by měl být dán zákonem a upřesněn vyhláškou. Podmínkou je zajištění dlouhodobých finančních zdrojů ze státního rozpočtu přes krajské normativy. Toto doporučení se překrývá s návrhem na změny financování obsažené ve Strategii vlády pro boj proti sociálnímu vyloučení. Nezbytná je spolupráce s PPP a rodiči.
- Pro překonávání školního neúspěchu a dokončení středního vzdělání platí podmínka úspěšného zvládnutí základní školy.
- Také zde jsou navržena opatření spojená se zavedením systematické finanční podpory pro asistenty pedagoga a romské asistenty, případně pro učitele, kteří se věnují žákům nad svůj úvazek. Kromě finančních prostředků je třeba zvýšit nároky na jejich přípravu a výběr, stejně tak jako přípravu učitelů na jejich působení ve třídách, případně v pomoci při vyrovnávacích opatřeních, jako je doučování.

- Doporučuje se koncepční řešení ze strany zřizovatelů, měst a krajů k zajištění rovného přístupu ke vzdělávání žáků se SZ a k podpoře inkluzivního vzdělávání ve školách, včetně dostatečně široké nabídky oborů SV.
- Doporučuje se využít odborné kapacity a zkušenosti pedagogů ze ZŠP při zavádění opatření v ZŠ a SŠ pro úspěšné začleňování žáků se SVP, zejména se SZ.
- Upřesnit RVP SV oborů E a H a s tím spojené vyhlášky, včetně povinné rediagnostiky tak, aby nedocházelo k vytváření umělých bariér pro žáky v prostupnosti mezi obory.

5 Poradenský systém a jeho role při prosazování rovnosti a překonávání školního neúspěchu

Ostrava

Tento seminář se konal 8. listopadu 2012 v Ostravě, v centru regionu, který je poznamenán existencí vyloučených lokalit. Seminář se setkal s velkým zájmem, zúčastnilo se ho přes 40 odborníků z praxe, pracovníků PPP, SPC, ředitelů škol a učitelů od předškolního až po střední vzdělávání, pracovníků ČŠI a zástupců zřizovatelů.

Úvod semináře připomněl hlavní sdělení a doporučení zprávy OECD *Rovnost a kvalita ve vzdělávání – Podpora znevýhodněných žáků a škol*. Ze sedmi okruhů hlavních problémů v ČR byl tento seminář zaměřen na poradenský systém, který hraje velmi důležitou roli právě v podpoře znevýhodněných žáků a škol. V programu semináře proto měli hlavní slovo odborníci z praxe, kteří vystoupili se svými zkušenostmi, příklady dobré praxe i s požadavky na zlepšení současné situace.

Část 1:

Prezentace a vystupující

- 1. Hlavní problémy České republiky v oblasti rovnosti a kvality ve vzdělávání se zaměřením na poradenský systém (prezentace č. 1/OV)**
 - Ing. Michaela Šojdrová, ČŠI, národní koordinátorka aktivity A5 KIII
- 2. Zpráva OECD Rovnost a kvalita ve vzdělávání – Podpora znevýhodněných žáků a škol, seznámení s obsahem zprávy (prezentace č. 2/OV)**
 - Mgr. Daniela Swart, ČŠI, členka realizačního týmu
- 3. Příklady dobré praxe ze škol, které se zaměřují na práci s žáky se SVP, zejména se sociálním znevýhodněným**
 - PaedDr. Dana Schönová, ředitelka MŠ Ostrava Poruba (prezentace č. 3/OV)
 - Mgr. Soňa Tarhoviská, ředitelka ZŠ Přemysla Pitra, Ostrava (prezentace č. 4/OV)

- Mgr. Jana Matochová, Ph.D., školní psycholožka, a Mgr. Eva Sedlačíková, školní speciální pedagožka, Střední škola prof. Matějčka, Ostrava Poruba (prezentace č. 5/OV)

4. Zkušenosti z praxe poradenských zařízení

- PhDr. Věra Podhorná, ředitelka PPP, Karviná
- Mgr. Blahoslava Pekařová, ředitelka PPP, Ústí nad Labem

5. Poradenský systém v ČR a jeho role při prosazování rovnosti a překonávání školního neúspěchu (prezentace č. 6/OV)

- Mgr. Karolína Homolová, předsedkyně Asociace pracovníků PPP

6. Zjištění ČŠI v oblasti vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (prezentace č. 7/OV)

- Mgr. Petr Drábek, ČŠI, člen realizačního týmu

Část 2:

A. Co obecně dobře funguje

Činnost pracovišť poradenského systému (PPP, ŠPP, SPC) je obecně hodnocena velmi pozitivně odbornou veřejností, řediteli, učiteli, zřizovateli. Rovněž se jim daří spolupráce s rodiči.

V poslední době se projevuje nespokojenost v souvislosti s novými úkoly (viz část C), které neodpovídají stávajícím kapacitám poraden. Přesto se pracovníci poraden snaží reagovat a vycházet vstříc novým požadavkům.

Velmi dobrá zkušenost je s pomocí ŠPP, zejména na středních školách. Práce specialistů (školní psycholog a speciální pedagog) těchto ŠPP má pozitivní dopad v podobě nízké míry nedokončeného vzdělávání na SŠ.

B. Zjištěné příklady dobré praxe

Na semináři byly prezentovány příklady dobré praxe, které ukazují velké možnosti i výsledky integrace.

- V MŠ Ostrava Poruba, která spolupracuje s PPP i se SPC a vytváří systematické vazby na rodiny, se daří integrovat děti s mentálním i tělesným postižením a vzdělávat je společně s dětmi nadanými v rámci dílčích aktivit MŠ.
- ZŠ, které se daří vzdělávání romských žáků, provádí povinnou diagnostiku vědomostí za účelem tvorby progresivních plánů vývoje dítěte, spolupráce s PPP je standardní, škola má dostatek speciálních pedagogů a využívá asistenty pedagoga.

- SŠ se daří podporovat žáky ohrožené předčasným odchodem, formy podpory připravuje ŠPP. Škola pracuje s inkluzivním přístupem k žákům, přijímá je se všemi odlišnostmi, zaměřuje se na potřeby všech žáků, ne jen žáků se SVP. Do této strategie zapojuje pracovníky ŠPP, kteří se zaměřují na podporu žáků ohrožených školním neúspěchem, od jejich volby vhodného oboru vzdělání přes adaptační programy pro žáky 1. ročníků, diagnostiku sociálního klimatu v 1. ročnících, krizovou intervenci u žáků i třídních kolektivů až po volnočasové aktivity.

C. Kde jsou hlavní zjištěné problémy

- **V PPP přibývá klientů, přibývá složitějších případů,** které vyžadují spolupráci s pedopsychiatry, neurology, přibývá poruch chování a psychických chorob, přibývají kázeňské problémy a projevy šikany.
- **Přibýly nové úkoly dané legislativou:** vydávání stanoviska pro maturanty za účelem PUP MZ, dále podle vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, a vyhlášky č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, se musí nově provádět rediagnostika po roce. S těmito úkoly se také rozšiřuje administrativa, statistika, vydávání stanoviska k sociálnímu znevýhodnění.
- **Narůstá nespokojenost s prací PPP v některých oblastech:** ukazují se komplikace s předáváním informací a posudků z PPP do škol prostřednictvím zákonných zástupců, školy, případně pedopsychiatři nejsou spokojeni, když PPP nedá doporučení pro vzdělávání v ZŠP podle RVP ZV LMP.
- **Kapacity PPP nedostačují** novým požadavkům.
- **Financování ŠPP není systematicky zajištěno** a přítomnost specializovaných pracovníků ve škole je tím nejistá – prozatím jsou financováni z mimořádných prostředků z projektů ESF a rozvojových programů MŠMT.

D. Kde jsou zjištěné dílčí problémy

- Ukazují se dílčí legislativní překážky: škola by uvítala předávání zpráv z PPP přímo škole, pro lepší volbu oborů se ukazuje jako nevýhodné omezení pro zařazování žáků se SVP v E oborech.
- Na žáky ohrožené školním neúspěchem a na tzv. fluktuující žáky není dostatečně zacílena poradenská a monitorovací činnost.
- Vyrovnávací opatření, která jsou iniciována ŠPP nebo PPP jsou financována převážně z projektových nebo jiných mimořádných prostředků a škola s nimi nemůže perspektivně počítat.
- V souvislosti s diskuzí o integraci žáků se SVP, zejména s diagnostikou žáků s LMP se objevil zvýšený zájem o činnost PPP, přitom se však jedná o velmi malou část výkonu PPP. Například pro PPP v Ústeckém kraji činí diagnostika LMP 0,8 % celkového ročního výkonu.

- PPP postupují v diagnostice nejednotně, různé kraje mají různé formuláře a postupy například pro posouzení sociálního znevýhodnění žáků.

E. Návrh systémových opatření

Opatření z hlediska PPP:

- Zlepšit síť a kapacitu PPP, přizpůsobit ji aktuálním potřebám klientů a terénu.
- Transformovat diagnostiku v PPP od „nálepkování“ ke stanovování stupňů podpory.
- Zvýšit důraz na pedagogickou diagnostiku.
- Zlepšit metodické vedení PPP, sjednotit kritéria, formuláře a diagnostické postupy, včetně těch, které se týkají sociálního znevýhodnění, zajistit supervizi, vymežit kompetence ŠPP, SPC a PPP. Pro zavedení těchto opatření je třeba využít stávající i připravované nástroje, jako je Koncepce poradenských služeb poskytovaných ve škole z roku 2004 nebo projekt RAMPS-VIP III, financovaný z ESF, a jeho plánované výstupy, např. katalog vyrovnávacích a podpůrných opatření.

Opatření z hlediska žáka:

- Zlepšit spolupráci specialistů při stanovení diagnózy a podpůrných opatření pro úspěšné vzdělávání žáka (PPP, OSPOD, NNO, pedopsychiatri).
- Neomezovat nabídku oborů středních škol.
- Neomezovat přijímání, případně přestup všech žáků (se SVP i bez SVP) do učebních oborů označených E a H.
- Informace, zejména zprávy z PPP předávat nejen zákonným zástupcům, ale i přímo škole.
- Financování nezbytných diagnostikovaných vyrovnávacích opatření zajistit přímo formou krajských normativů z rozpočtu MŠMT.

Opatření z hlediska školy:

- Pro prosazování inkluzivních metod vzdělávání je nezbytné zajistit přítomnost speciálních pedagogů ve školách a doplnit přípravu na učitelské povolání o povinnou speciální pedagogiku.
- Podporovat rozvoj ŠPP a stabilizovat financování školních psychologů ve školách, které mají zvýšený počet žáků ohrožených školním neúspěchem, případně výchovnými problémy.
- PPP nebo ŠPP by měly zajišťovat podporu PP proti syndromu vyhoření, organizovat skupinovou terapii (koučink).
- Přítomnost specialistů ve školách by měla být rovněž zaměřena na systematické zjišťování a vyhodnocování počtů a důvodů předčasných odchodů ze vzdělávání, na zjišťování a analýzu dalšího uplatnění žáků, kteří ze

školy odejdou jak předčasně, tak řádně. Na takto zaměřenou analýzu by měly navazovat návrhy doporučení pro školu ke zlepšení podmínek a výsledků vzdělávání, včetně snižování předčasných odchodů.

6 Příprava pedagogických pracovníků a podmínky rovnosti ve vzdělávání

Brno

Tento odborný seminář ke Zprávě OECD a k doporučením v oblasti přípravy pedagogických pracovníků se uskutečnil dne 15. listopadu 2012 v prostorách Jihomoravského inspektorátu ČŠI v Brně za přítomnosti 50 účastníků.

Hlavním smyslem tohoto setkání bylo přivést na seminář ty, kteří se na vzdělávání PP podílejí a kteří mohou na začátku i v průběhu jejich profesní dráhy mnoho schopností a kompetencí k tomuto povolání ovlivnit.

Na semináři vystoupili vedoucí pracovníci škol, pedagogičtí pracovníci, zástupci akademické sféry, zástupci institucí pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, veřejné správy i neziskového sektoru. Odborníci přednesli své prezentace nebo referáty a po nich se rozvinula diskuze. V tomto směru zazněla řada konkrétních námětů pro vzdělávání pedagogických pracovníků. Seminář byl nabitý informacemi, byl provázen aktivní účastí a zájmem účastníků, v jeho průběhu zazněly návrhy na zlepšení situace.

Část 1:

Prezentace a vystupující

- 1. Příprava učitelů na inkluzivní vzdělávání na pedagogických fakultách (prezentace č. 1/BN)**
 - prof. PhDr. Marie Vítková, CSc., vedoucí katedry speciální pedagogiky PdF MU Brno
- 2. Příprava pedagogických pracovníků a podmínky podpory rovnosti ve vzdělávání v oboru učitelství pro MŠ na PdF MU v Brně (prezentace č. 2/BN)**
 - PhDr. Zora Syslová, odborná asistentka PdF MU Brno
- 3. Vzdělávací programy a odborná praxe (prezentace č. 3/BN)**
 - PaedDr. Hana Hortová, ředitelka Střední pedagogické školy Boskovice
- 4. Přehled vzdělávacích programů v oblasti rovnosti a inkluze (prezentace č. 4/BN)**
 - PaedDr. Jarmila Blažková, zástupkyně vedoucí NIDV Brno

5. Interkulturní vzdělávání dětí, žáků a pedagogů (bez prezentace)

- PhDr. Věra Hlavsová, vedoucí oddělení vzdělávání SSS Brno

6. Rovnost a kvalita ve vzdělávání (prezentace č. 5/BN)

- PhDr. Libor Mikulášek, ředitel PPP Brno

7. Měření naplňování spravedlivosti ve vzdělávání ve školách (prezentace č. 6/BN)

- RNDr. Pavla Polechová, Česká odborná společnost pro inkluzivní vzdělávání

8. Rovnost a kvalita ve vzdělávání – zkušenosti z praxe školy (prezentace č. 7/BN)

- Tým pedagogických pracovníků ZŠ a MŠ Brno, Merhautova

9. Vzdělávání ve škole s vysokým podílem žáků romského etnika (bez prezentace)

- Ředitel a tým pedagogických pracovníků školy ZŠ Brno, Křenová

10. Učitelé a jejich žáci ohrožení neúspěšností (prezentace č. 8/BN)

- Mgr. Jarmila Štůlová, ředitelka DD Boskovice

Část 2

A. Co obecně dobře funguje

- Pro práci se žáky se SVP jsou pedagogičtí pracovníci připravováni na středních pedagogických školách a na pedagogických fakultách. Konkrétně Pedagogická fakulta MU v Brně vzdělává všechny studenty dva semestry ve speciální pedagogice. I přes ztížené podmínky učitelé umí se žáky se SVP pracovat, mají zájem o další vzdělávání a mají velmi dobré výsledky.
- SŠ jsou hodnoceny velmi dobře z hlediska dostatečné praxe u žáků, oproti nim nemají absolventi pedagogických fakult tak dostatečnou pedagogickou praxi.

B. Zjištěné příklady dobré praxe

Byly prezentovány příklady dobré praxe ze škol, jejichž pedagogičtí pracovníci na semináři vystoupili (např. ZŠ a MŠ Brno, Merhautova; ZŠ a MŠ Brno, Křenová; Dětský domov Boskovice a další).

Nejedná se vždy jednoznačně o úspěch ve všech oblastech. Situace se v lokalitách mění a školy se stále snaží přizpůsobovat měnícím se podmínkám. Pro pedagogické pracovníky je to často velmi náročné, jsou přetížení, dlouhodobě může taková zátěž vést k syndromu vyhoření.

Spolupráce pedagoga-vychovatele v dětském domově a učitele ve škole je nezbytná podmínka k překonání většinou negativního vztahu dítěte ke škole. Pokud se odstraní výrazná nechuť a odmítání dítěte plnit běžné školní povinnosti, dá se hovořit o velkém úspěchu ve výchově dětí. Je to také předpoklad k získání kvalifikace, která je potřebná ke snížení rizika

sociálního vyloučení. Výše zmíněná úzká spolupráce vychovatele a učitele se dá považovat za způsob motivace – dítě najednou pozná, že není lidem lhostejné, že se o ně někdo zajímá, že učitel uzná jeho snahu (v podmínkách prezentovaných škol stojí za pochvalu i známka dostatečně a známka dobře je na mimořádnou odměnu).

- Pro každé dítě (jakéhokoli věku) je v dětském domově zpracován individuální program rozvoje osobnosti dítěte. Vzdělávání je jeho povinnou částí.
- Z rozvojového programu a příspěvku od zřizovatele ZŠ Brno, Křenová jsou částečně hrazeni asistenti pedagoga a nižší počet žáků ve třídách. K udržení nižšího počtu žáků ve třídách přispívá i účelová dotace z Magistrátu statutárního města Brna. Koncepční dělení žáků na skupiny a poskytnutí kvalitnější individuální péče podle vzdělávacích potřeb žáků by nebyly možné bez dalšího navýšení počtu pedagogických pracovníků hrazených z projektu ESF OPVK. Vybavení školy je díky projektům ESF i příspěvku od zřizovatele školy na nadstandardní úrovni.
- Významnou roli plní ŠPP, které bylo zřízeno opět za přispění finančních prostředků z projektu ESF a Nadace ČEZ. Ve školním roce 2011/2012 řešilo pracoviště kromě jiného 262 zdokumentovaných krizových intervencí.
- Ve školním roce 2011/2012 se usilovnou snahou pracovníků ŠPP ZŠ Brno, Křenová podařilo snížit počet neomluvených hodin o 639, a to ze 4 599 neomluvených hodin ve školním roce 2010/2011. Přesto celková absence žáků ve výuce činí až 50 tisíc zameškaných hodin za školní rok. Ve školním roce 2011/2012 se snížil počet žáků, kteří neprospěli a počet žáků, kteří by opakovali ročník. Více žáků prospělo s vyznamenáním. Nepatrně více rodičů přišlo na třídní schůzky a hovorové hodiny.
- Školy se stejným zaměřením se snaží vzájemně spolupracovat, setkávat se a předávat si zkušenosti (např. výměnnými stážemi pedagogů mezi školami). Více informací na toto téma lze dohledat na www.ligakomunitnichskol.cz.
- Zařazení vhodných osvědčených postupů, pomoc asistenta pedagoga, menší počet žáků ve třídě, odpovídající metody a formy práce, srozumitelné učebnice a materiály, pravidelná komunikace s rodiči a zpětná vazba, vzdělávání pedagogických a dalších odborných pracovníků škol, tandemová spolupráce učitelů na 1. a 2. stupni.
- Rozvoj poradenství, propracování a rozšíření nabídky asistenčních, speciálně pedagogických a psychologických služeb pro žáky se SVP, vybudování systému „záchranné sítě“ pro osoby ohrožené předčasným odchodem ze systému vzdělávání, spolupráce s psychologem, speciálním pedagogem etopedem, sociálním pracovníkem, případně s dalšími odborníky.
- Zvýšení zainteresovanosti žáků na osobním rozvoji.
- Prevence předčasných odchodů ze vzdělávacího systému prostřednictvím přípravy žáků na vyučování a přijímací řízení.
- Zlepšení spolupráce s rodiči při organizování volného času dětí.

- Zlepšit náhled Romů na vzdělání prostřednictvím nabídky a realizace neformálního vzdělávání.
- Poskytování včasné péče školním psychologem ve škole: diagnostika žáků 1. ročníku praktikuje ZŠ Brno, Křenová již 7 let; ukázala se její užitečnost pro včasnou péči o děti; získané poznatky se dají využít ve vyšších ročnících; ukazují, jak dítě vyžrálo a posunulo se ve výkonech nebo naopak, že nevyužilo svých předpokladů vlivem nepodnětného výchovného prostředí.

C. Kde jsou hlavní zjištěné problémy

Na úrovni pedagogů:

- Z finančních důvodů nemohou PP navštěvovat příslušné vzdělávací akce.
- Chybí motivace PP, je to dáno finanční nejistotou a omezenými možnostmi školy.
- Chybí perspektiva pro práci se žáky se SVP.

Na úrovni žáků:

- Dlouhodobě nevhodné výchovné podmínky, nevhodné vzorce chování, které ve velké míře ovlivňují projevy dítěte (alkoholismus, asociální chování, týrání, zneužívání aj.) a které vedou k umístění dítěte do zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy.
- Reakce dítěte na umístění do zařízení a z toho vyplývající projevy chování (vdorovitost, agrese, negativismus).
- Nízká sociokulturní úroveň prostředí, ve kterém dítě vyrůstalo, doprovázená ekonomickými problémy, málo podnětné prostředí rodiny.
- Nízká úroveň volných vlastností, které mají vliv na plnění školních povinností.
- Vztah ke vzdělání – v prostředí, ze kterého děti přicházejí, nemá vzdělání téměř žádnou hodnotu.
- Žáci obtížně naplňují administrativní nároky pro přechod na střední školu – pro přijetí na odborné učiliště do oborů SV kategorie E přizpůsobených žákům se SVP žák potřebuje doporučení školského poradenského zařízení (PPP, SPC), výběr daného oboru limituje i zdravotní stav uchazeče, ke vhodnosti výběru se vyjadřuje lékař. Uchazeči se zpravidla nedostaví k zápisu, neodevzdají zápisový lístek v termínu, nenastoupí na školu, na kterou byli přijati.
- Nevhodný výběr školy – absolventi ZŠ si zvolí školy a obory, na které úroveň svých schopností nestačí, končí studium pro nezájem nebo pro školní selhávání; žáci nechtějí dojíždět do míst vzdálenějších od svého bydliště, nechtějí brzy vstávat a platit za jízdné.
- Žáci mají slabě rozvinuté volní vlastnosti, vyhýbají se i běžným životním zátěžím, vše posuzují z pohledu krátkodobých výhod a prospěchu, nejsou

schopni dodržet pravidelný režim, kázeň, určité odříkání, chtějí uspokojovat své potřeby bez velkých odkladů.

- Chybí morální podpora ze strany rodiny – žáci považují nelegální práci nebo krátkodobé nárazové brigády za výhodné pro získání peněz, případně si vydělávají trestnou činností.

D. Kde jsou zjištěné dílčí problémy

- Instituce pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (NIDV, středisko služeb školám) jsou připraveny vzdělávat PP v tématu inkluzivní vzdělávání různých skupin žáků (např. etnické menšiny, cizinci) a reagovat na specifické požadavky, avšak dosud tyto požadavky na ně nebyly vzneseny.
- Zpracování projektů klade na pracovníky školy často neúměrné nároky. Škola tak pomáhá překonávat chybějící systémové řešení v oblasti vzdělávání SZ žáků.
- Značná část rodičů nemá zájem o vzdělávání svých dětí, neúčastňuje se třídních schůzek a hovorových hodin a se školou nespolupracuje.
- Ve školách s vysokým počtem žáků SZ narůstá počet zameškaných hodin a nedaří se jej snižovat. V této oblasti škola vyčerpala všechny možnosti. Řešení je v systémové spolupráci mezi OSPOD, Policií ČR a neziskovými organizacemi.

E. Návrh systémových opatření

- Začleňovat do vzdělávání budoucích PP více praxe, metodiku pro vzdělávání žáků se SZ, potřebná je rovněž praxe ve školách s větším počtem žáků se SZ.
- Poskytovat finanční prostředky na osvědčené a úspěšné aktivity, které školám přinášejí posuny ve zlepšení inkluze ve vzdělávání – asistent pedagoga, školní psycholog.
- Podporovat další vzdělávání PP v oblastech inkluzivního vzdělávání systematicky, případně i formou déle trvajících projektů.
- Zapojovat do vzdělávání také rodiče žáků škol, kde je vysoké procento žáků se SZ.
- Vysoký počet zameškaných hodin řešit v systematické spolupráci školy, rodičů, OSPOD, Policie ČR i neziskových organizací.

F. Kazuistiky

- Chlapec, nyní 22 let, má již rodinu, pracuje. Do DD nastoupil ve 12 letech, vzděláván byl pro velkou absenci a nedostatečnou výchovu v základní škole praktické. Měl výrazné výchovné problémy (čichání toluenu). Do školy nebyl zvyklý se vůbec připravovat. Zajištěním pravidelné školní docházky a pečlivé přípravy na vyučování se podařilo dosáhnout toho, že po ukončení základního vzdělávání byl přijat na střední odborné učiliště, obor obráběč kovů, který

dokončil, a získal výuční list. Již v posledním ročníku brigádně pracoval a po ukončení učebního oboru získal zaměstnání.

- Dívka, dnes 14letá, nastoupila do DD jako žákyně 4. třídy základní školy. Ve škole měla vysoký počet zameškaných hodin, z nich i podstatnou část neomluvených. Ve škole byla hodnocena nedostatečnými známkami a za 5 let školní docházky neměla zvládnuté ani základní učivo vzdělávacího programu, znala 4 písmena a správně počítat neuměla ani do 5, v podstatě byla negramotná. Spolupráce rodiny se školou nebyla vůbec žádná. Dívka byla vyšetřena SPC a na základě tohoto vyšetření jí byl vypracován IVP, který vycházel ze vzdělávacího programu základní školy speciální. Nyní plní 8. ročník povinné školní docházky. Ve škole je hodnocena slovně. Pedagogové DD spolupracují s její vyučující, vycházejí z doporučení SPC. Dívka podle posledního vyšetření SPC dělá velké pokroky. Avšak období, kdy se měla řádně vzdělávat, se nedá zcela nahradit ani soustavnou výchovnou a vzdělávací péčí.

7 Vliv socioekonomického zázemí žáků na úspěšnost ve vzdělávání – způsoby sběru a vyhodnocování dat pro sledování kontextu při hodnocení výsledků žáků a škol

Praha

Kulatý stůl, jehož náplní byla diskuze o sběru a vyhodnocování dat o úspěšnosti žáků s rozdílným socioekonomickým zázemím ve vzdělávacím systému, se uskutečnil 7. prosince 2012 v budově ústředí ČŠI v Praze. Hlavním smyslem tohoto setkání bylo přivést k jednomu stolu různé aktéry, kteří se na sběru dat o vzdělávacím systému podílejí, zpracovávají je a vytvářejí tím stěžejní podklady pro vzdělávací politiku. Přizvaní odborníci zastupovali jak MŠMT a jeho přímo řízené organizace, tak ČŠI, Kancelář veřejného ochránce práv, akademickou sféru, nevládní organizace, profesní školské asociace i komerční sféru. Přítomno bylo 25 účastníků. Diskuze byla moderována sociologem Ivanem Gabalem s cílem formulovat pokud možno konkrétní doporučení pro potřebná doplnění sběru dat, jejichž prostřednictvím by bylo možno sledovat míru vlivu indikátorů socioekonomického statusu žáků na úspěšnost ve vzdělávacím systému a jejich vzdělávací dráhu. V tomto směru zazněla řada konkrétních námětů pro možné indikátory socioekonomického statusu rodin žáků i specifikace prostředí škol.

A. Co obecně dobře funguje

V ČR jsou sbírána data o vzdělávacím systému prostřednictvím školního výkaznictví a v poslední době jsou využívána také data ze školních matrik. MŠMT příležitostně zadává provádění specifických výzkumů, vlastní výzkumy provádějí některé přímo řízené organizace, systematicky se hodnocení vzdělávacího systému a sběru dat věnuje ČŠI.

Inspirací pro sběr dat a sledování různých aspektů fungování vzdělávacího systému jsou mezinárodní šetření realizovaná v České republice od 90. let. Debata se často stáčela k šetření PISA a možnost využití eventuálních dalších získaných dat byla porovnávána s možnostmi závěrů, které už šetření PISA poskytlo. PISA poskytla řadu údajů o vlivu socioekonomického zázemí žáků a škol na výsledky žáků v testování kognitivních schopností.

B. Zjištěné příklady dobré praxe

Zpřístupnění získaných datových souborů pro provádění analýz dalšími uživateli, např. datové soubory PISA jsou využívány pro dodatečné analýzy vzdělávacího systému také v akademické sféře.

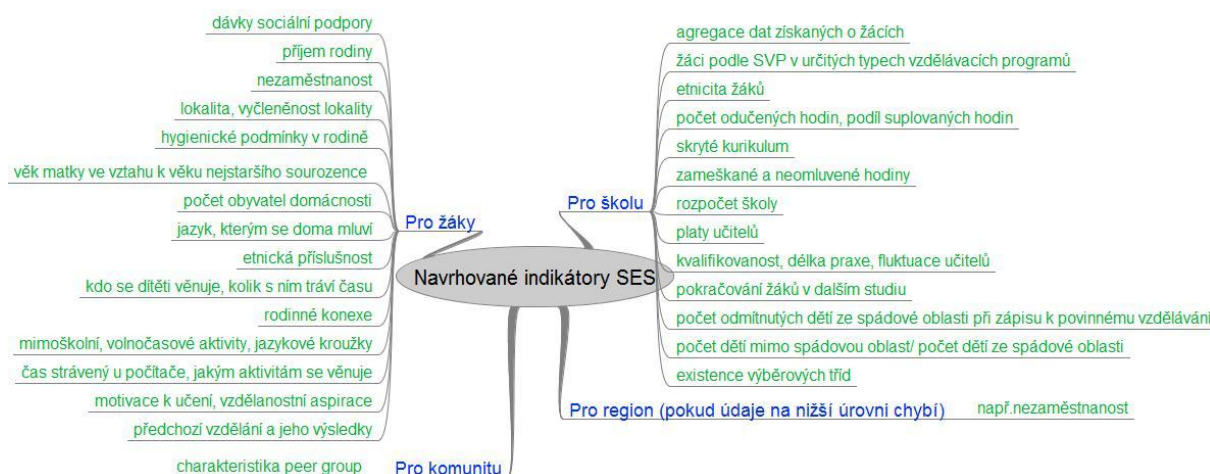
C. Kde jsou hlavní zjištěné problémy

Hlavním závěrem setkání je konstatování neuspokojivé situace v oblasti koordinace sběrů dat o vzdělávacím systému, nedostatečná spolupráce odborníků v oblasti státní správy a v akademické sféře, malá vzájemná důvěra jednotlivých aktérů a nízká propojenost různých informačních systémů. Část odborníků především z akademické sféry poukazuje na to, že dle jejich názoru existuje dostatečná evidence o tom, že v ČR má rodinné zázemí žáků příliš velký vliv na jejich vzdělávací dráhu, a že státní správa dostatečně nereaguje na publikovaná zjištění.

D. Kde jsou zjištěné dílčí problémy

Je zřejmé, že pouze PISA pro potřebný monitoring situace v oblasti rovnosti ve vzdělávání nepostačuje. Indikátory socioekonomického statusu PISA nejsou považovány za natolik přesné, aby měly dostatečnou vypovídací hodnotu, a bylo by potřeba je lépe specifikovat, aby lépe odpovídaly aktuálním rozdílům v životním stylu různých vrstev české společnosti. Dále by bylo potřebné mít reprezentativní údaje na úrovni regionů, různých skupin žáků (např. etnické menšiny, cizinci) a dalších věkových kohort (např. žáků ve středním vzdělávání). Postrádána jsou také data longitudinálního charakteru, která by umožnila sledování žáků v určitých fázích průchodu vzdělávací soustavou.

Obr. 1 Návrhy možných indikátorů socioekonomického statusu pro měření rovnosti vzdělávacího systému

Bylo poukazováno na to, že ani pořizované existující datové soubory (např. z žákovských a školních dotazníků PISA) nejsou dostatečně vytěžovány a data zčásti zůstávají ležet ladem, protože MŠMT nikomu nezadáva jejich podrobnou analýzu. Odborníci především z akademické sféry poukazují na to, že publikované závěry o nerovnostech ve vzdělávacím systému nejsou brány dostatečně v potaz. Vzhledem k těmto skutečnostem někteří diskutéri vyjadřovali pochybnosti o účelnosti dalších sběrů dat.

V rámci práce v aktivitě Překonávání školního neúspěchu v ČR se například ukázalo, že v ČR neexistují spolehlivé údaje o tom, jaký podíl žáků před nástupem do ZŠ prochází předškolním vzděláváním.

E. Návrh systémových opatření

- Vypracování mechanismu řízení a koordinace sběrů dat a využití dat o vzdělávacím systému, který by zahrnoval zainteresované státní instituce (MŠMT, přímo řízené organizace, ČŠI) a zároveň zajišťoval spolupráci s nestátní sférou (akademickou, komerční a dalšími).
- Zhodnocení cíle a způsobu využití dalších možných sběrů dat k tematice rovnosti a překonávání školního neúspěchu, přičemž může jít o:
 1. Identifikaci faktorů, které významně ovlivňují školní úspěch i neúspěch a hledání možností tyto faktory ovlivňovat intervencemi vzdělávací politiky.
 2. Identifikace škol a žáků, kteří potřebují určitou úroveň podpory.
 3. Hodnocení opatření, která byla na podporu rovnosti ve vzdělávání přijata.
 4. Hodnocení úrovně přidané hodnoty, kterou české školy poskytují dětem z různého rodinného prostředí.
 5. Sledování úspěšnosti určitých skupin žáků ve vzdělávání (Romové, sociálně znevýhodnění, zdravotně postižení, cizinci). Sledování pohybu těchto skupin po vzdělávací dráze.
 6. Sledování posunu směrem k sociální diferenciaci mezi školami.

7. Poskytnutí dat pro samotné školy, které by s nimi měly umět pracovat (např. o tom, jak dokážou pracovat se žáky se slabším sociokulturním potenciálem v porovnání s ostatními školami).

Výsledkem může být i kombinace těchto dílčích cílů. Je potřeba rozvíjet další parametry konkrétních sběrů dat, které mohou mít formu šetření na výběrovém souboru nebo panelu žáků v případě longitudinálních sběrů nebo tematických zpráv ČŠI v případě hodnocení opatření na úrovni škol. Důraz je třeba klást na propojení dalších informačních systémů (např. dávky sociální podpory, školní matriky), na dodatečné sběry dat a dodatečné analýzy na pravidelně pořizovaných datových souborech, jako jsou mezinárodní šetření, testování 5. a 9. ročníků, výsledky státních maturit, nebo zvážit možnost zavedení nových položek v systému školské statistiky (školní výkazy).

Překonávání školního neúspěchu v České republice

Výsledky ankety pro účastníky regionálních seminářů pořádaných v rámci veřejné diskuze

ESF projekt Kompetence III Realizace mezinárodních výzkumů v oblasti celoživotního učení a zveřejnění jejich výsledků

Projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

Obsah

1	Základní údaje o anketě	3
1.1	Konkrétní profesní složení respondentů.....	3
1.2	Tematické zaměření ankety.....	3
2	Posouzení priorit účastníky seminářů	4
3	Postoje ke konkrétním opatřením	7
4	Souhrnné závěry	10

1 Základní údaje o anketě

Tato zpráva předkládá závěrečné výsledky ankety realizované v rámci veřejné diskuze aktivity Překonávání školního neúspěchu v ČR projektu Kompetence III. Na anketní otázky odpovídali účastníci seminářů formou dotazníku. Všechny otázky byly kladeny uzavřenou formou, v závěru ankety byl respondentům ponechán prostor pro doplnění vlastních námětů nebo vzkazů realizačnímu týmu.

Cílem ankety bylo zajištění zpětné vazby k navrženým okruhům hlavních problémů v oblasti rovnosti a kvality ve vzdělávání a zjišťování postojů k některým uvažovaným či již realizovaným opatřením. Mezi respondenty byli především zástupci pedagogické veřejnosti a dalších aktérů, kteří se přímo podílejí na formování vzdělávací praxe v terénu a seminářů se zúčastnili na základě přímého pozvání nebo na základě vlastního zájmu. Při hodnocení výsledků je proto nutné brát v úvahu skutečnost, že se jedná o specifickou skupinu respondentů a jejich názory nemusí zcela odpovídat názorům příslušných profesních skupin jako celku. Z tohoto důvodu výsledky nejsou tříděny podle profesních skupin a využita je deskriptivní statistika.

Výsledky ankety jsou považovány za orientační a jako takové budou využity pro přípravu kvantitativního šetření.

1.1 Konkrétní profesní složení respondentů

Konkrétní profesní složení respondentů uvádí tabulka 1.

Tabulka 1: Profesní složení účastníků seminářů

Jaká je Vaše převažující profesní role?	Relativní zastoupení (%)
učitel	17
ředitel školy	41
zástupce ředitele školy	12
úředník MěÚ/OÚ/KÚ	4
ČŠI	6
MŠMT, přímo řízená organizace	5
pracovník PPP, SPC	8
neziskový sektor	2
jiná role	5

Na anketu odpovídali účastníci čtyř seminářů, které proběhly během října až listopadu 2012. Semináře byly záměrně pořádány zejména v lokalitách s nižšími studijními výsledky žáků a s nadprůměrným zastoupením sociálně znevýhodněných žáků v rámci ČR. Více než 85 % respondentů uvedlo, že se ve svém zaměstnání se sociálně znevýhodněnými dětmi či žáky setkávají.

1.2 Tematické zaměření ankety

Semináře byly různě tematicky zaměřeny. Anketa proto měla společnou obecnou část, na kterou odpovídali účastníci všech seminářů, a dále variabilní část, kterou představovaly

baterie otázek specifikovaných podle tématu semináře. Účastníci na anketu odpovídali před zahájením, popř. v úvodu semináře, aby nebyli ovlivněni probíhající diskuzí.

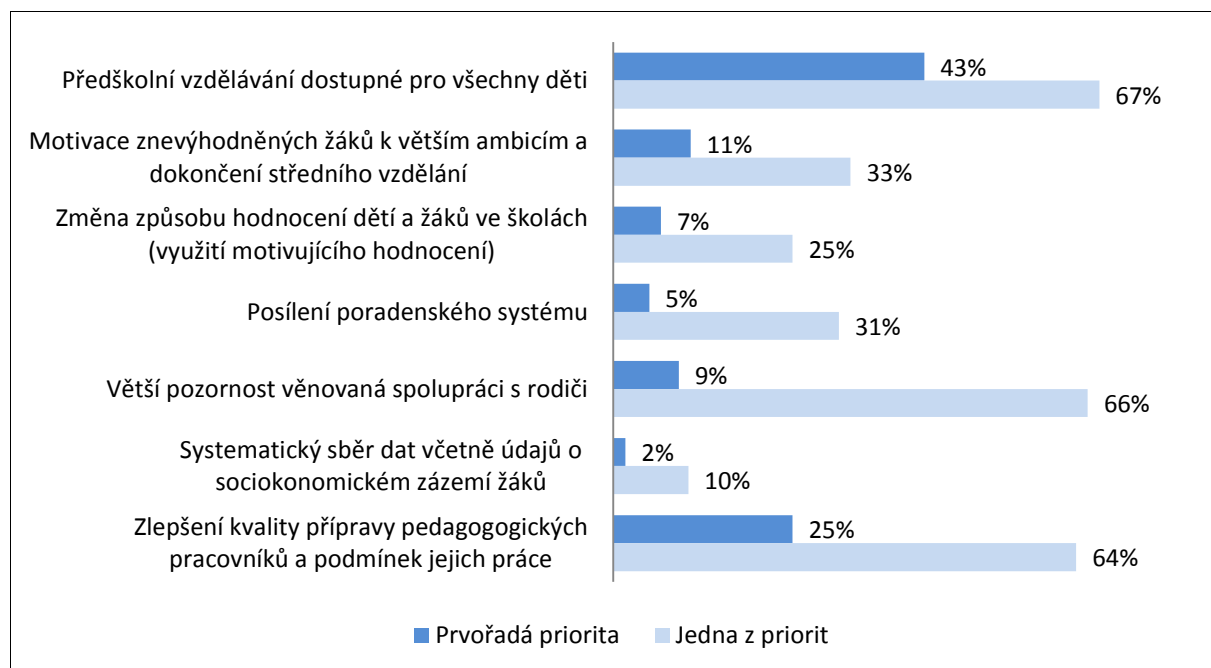
Tabulka 2: Témata seminářů a počty respondentů

Místo konání	Téma semináře	Počet respondentů	Návratnost ankety (%)
Ústí nad Labem	Předškolní vzdělávání jako způsob podpory pro úspěšný nástup dětí do základní školy	38	95
Karlovy Vary	Způsob hodnocení jako (de)motivační nástroj ve vzdělávání, úspěšný přechod žáků na střední školu a motivace k jejímu dokončení	26	81
Ostrava	Poradenský systém a jeho role při prosazování rovnosti ve vzdělávání	39	81
Brno	Příprava pedagogických pracovníků a podmínky podpory rovnosti ve vzdělávání	31	84
Celkem		134	85

2 Posouzení priorit účastníky seminářů

V úvodu ankety byli respondenti požádáni, aby posoudili 7 tematických oblastí, které byly předem realizačním týmem určeny jako klíčové pro překonávání školního neúspěchu v ČR.

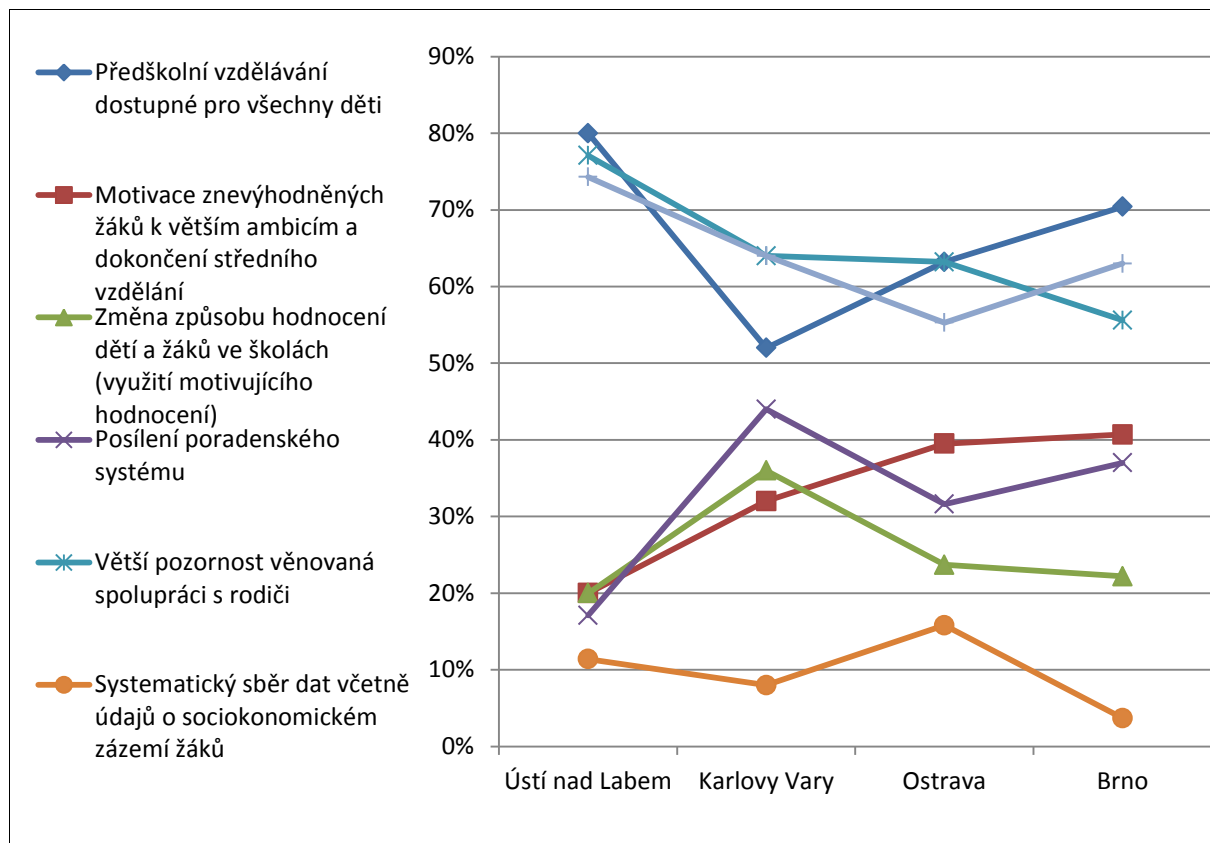
Graf 1: Hodnocení priorit tematických oblastí

Pozn.: Respondenti mohli vybrat maximálně 3 tematické oblasti, které považují za nejdůležitější pro překonávání školního neúspěchu v ČR. Jejich důležitost označovali pořadovým číslem. V řádce „prvořadá priorita“ je uvedeno procento respondentů, kteří dané

téma zařadili na 1. místo. V řádce „jedna z priorit“ je uvedeno procento respondentů, kteří dané téma označili jako jedno ze tří nejvýznamnějších. Např. posílení poradenského systému uvedlo na prvním místě 5 % respondentů, 31 % respondentů ho považuje za jedno ze tří nejvýznamnějších.

Graf 2: Rozdíly v hodnocení priorit na jednotlivých seminářích

Pozn.: Graf uvádí relativní podíly respondentů, kteří dané téma uvedli jako jednu z priorit, podle jednotlivých seminářů. Např. v Ústí n/L považovalo 80 % respondentů za jednu z priorit předškolní vzdělávání, v Karlových Varech zařadilo toto téma mezi priority více než 50 % respondentů.

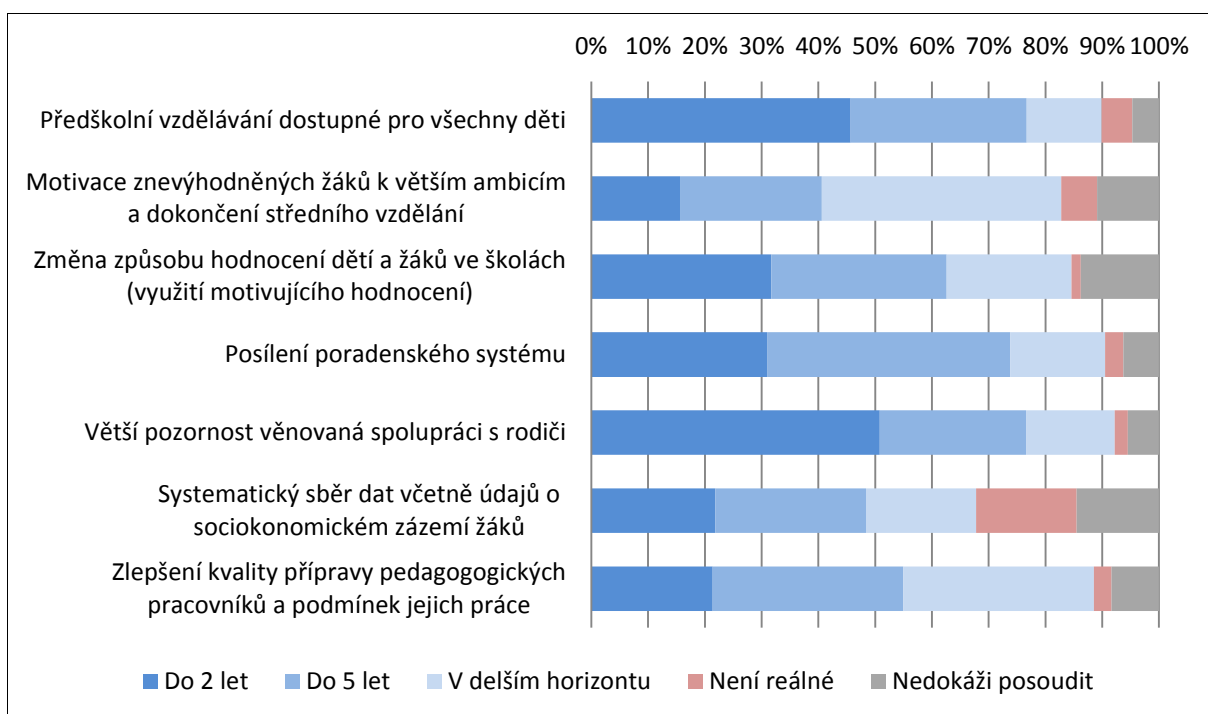
Z uvedených grafů je patrné, že navrhovaná témata je podle priorit možné rozdělit do 3 skupin:

1. Jako nejdůležitější pro praxi účastníci seminářů identifikovali témata *Předškolní vzdělávání dostupné pro všechny děti*, *Větší pozornost věnovaná spolupráci s rodiči* a *Zlepšení kvality přípravy pedagogických pracovníků a podmínek jejich práce*. Tyto tři tematické oblasti byly považovány za nejvýznamnější priority na všech pořádaných regionálních seminářích.
2. Střední úroveň podpory vyjádřili respondenti tématům *Motivace znevýhodněných žáků k větším ambicím a dokončení středního vzdělání*, *Posílení poradenského systému* a *Změna způsobu hodnocení dětí a žáků ve školách*.
3. Za nejméně důležité označili respondenti téma *Systematický sběr dat včetně údajů o socioekonomickém zázemí žáků*.

Rozdíly v hodnocení v rámci jednotlivých seminářů je možné přičíst spíše než regionálním rozdílům odlišné profesní skladbě účastníků dané konkrétním zaměřením semináře. Např. na semináři v Ústí nad Labem bylo mezi účastníky značné množství pedagogických pracovníků předškolního vzdělávání a z tohoto důvodu se jejich priority soustředily na předškolní vzdělávání, spolupráci s rodiči a podmínky práce pedagogických pracovníků více než u účastníků zbylých seminářů. Stejně lze profesní skladbě respondentů přičíst i malý zájem o oblast systematického sběru dat. Tato tematická oblast nezasahuje do sféry přímých opatření, která by byla citelná v terénu, její význam by pravděpodobně více oceňovala decizní sféra a odborná veřejnost.

V dalším kroku byli respondenti požádáni, aby ohodnotili realizovatelnost jednotlivých tematických oblastí v praxi.

Graf 3: Jak rychle je možné dosáhnout zlepšení u jednotlivých témat?

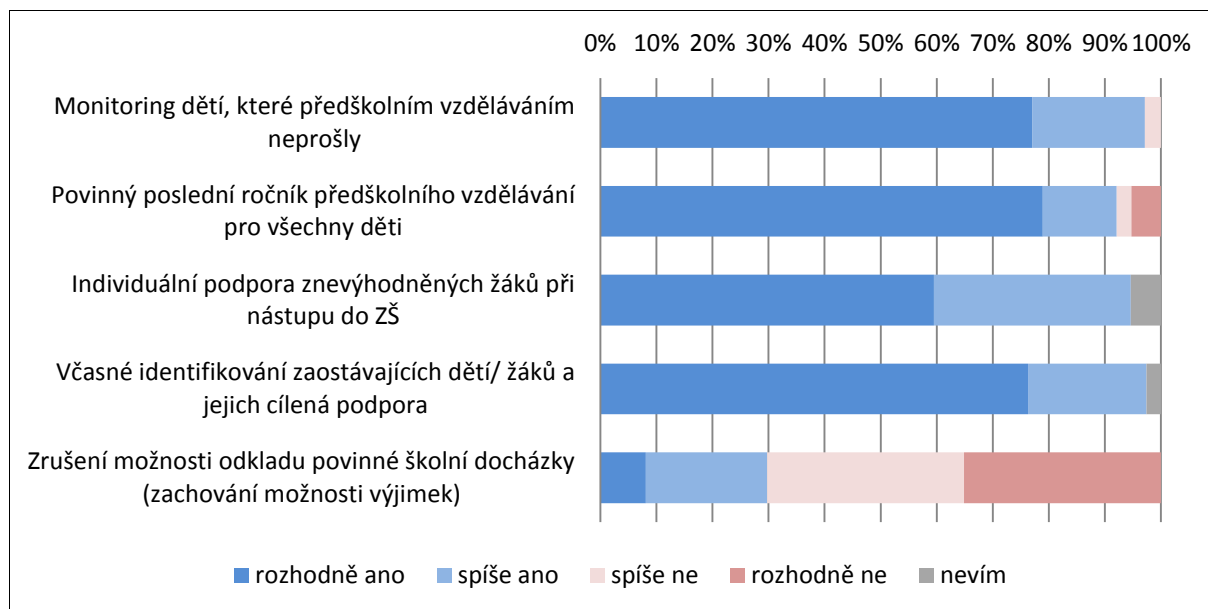
Respondenti posuzovali, zda a eventuálně jak rychle je možné dosáhnout v daných oblastech zlepšení. Vzhledem k tomu, že tato otázka byla pro řadu respondentů náročná, byla odpověď „Nedokážu posoudit“ ponechána jako validní.

Proveditelnost změn a možnost zlepšení situace posuzovali respondenti pozitivně. Zlepšení je podle jejich názoru velmi reálné také v oblastech, které sami označují za prioritu. Neoptimističtěji vidí respondenti možnost zlepšení spolupráce s rodiči. Celkem 92 % respondentů posuzuje možnost zlepšení reálné, většina z nich dokonce v krátkodobém časovém horizontu. Přibližně 90 % respondentů dále připadalo reálné zpřístupnit předškolní vzdělávání všem dětem, 46 % respondentů se domnívá, že je možné provést tuto změnu do 2 let. Poslední z témat, které respondenti často vybírali jako jednu z priorit, *Zlepšení přípravy a podmínek pedagogických pracovníků* považují respondenti také téměř z 90 % za uskutečnitelné, ovšem spíše v dlouhodobějším horizontu.

3 Postoje ke konkrétním opatřením

V této části zprávy jsou shrnuty odpovědi na variabilní otázky, které byly kladeny vždy pouze účastníkům konkrétního semináře s ohledem na specifické téma každého semináře.

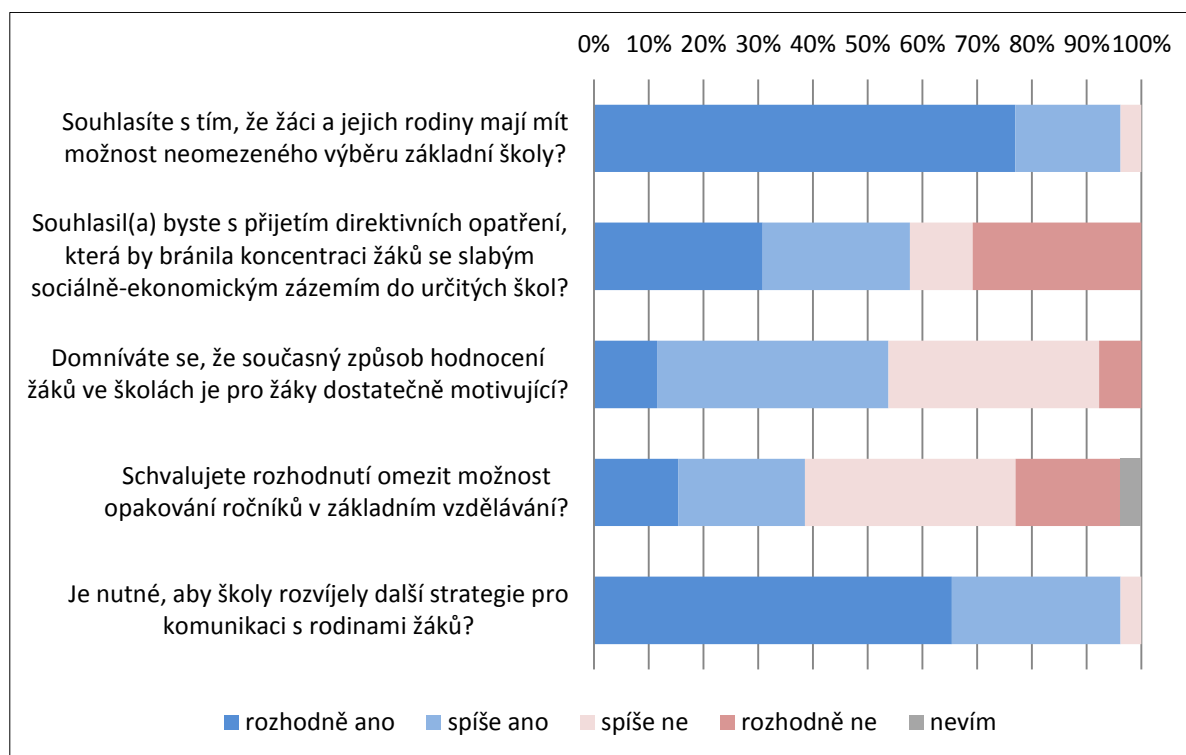
Graf 4: Ústí nad Labem – podpora opatření pro úspěšný nástup dětí do ZŠ

Z nabídky opatření, která by byla potřebná pro úspěšný nástup dětí do povinné školní docházky, respondenti velmi pozitivně hodnotili ta, která směřují k individuální podpoře, tj. identifikování zaostávajících dětí s následnou podporou a individuální podporou znevýhodněným žákům. Celkem 97 % účastníků semináře dále souhlasí s tím, že by bylo vhodné sledovat také děti, které systémem předškolního vzdělávání vůbec neprocházejí. Vstřícně by bylo přijato i navržené významné systémové opatření, 92 % respondentů by souhlasilo s tím, aby poslední ročník předškolního vzdělávání byl pro všechny děti povinný. Naopak na odpor narazilo v poslední době diskutované zrušení možnosti odkladu povinné školní docházky, které odmítlo více než 70 % respondentů.

Část respondentů využila i otevřené otázky v závěru ankety pro vzkazy realizačnímu týmu. Celkem 6 respondentů poukázalo na problém přeplněnosti kapacity předškolního vzdělávání a vysokého počtu dětí ve třídě. Respondenti poukazují na to, že zapsáno je velmi často 28 dětí a je potřeba si uvědomit, že při tomto počtu s nimi není možné individuálně pracovat. V dalších vzkazech respondenti upozorňovali na větší potřebu metodického vedení a informovanosti, vyjadřovali i obavu z dalších formálních opatření, připomenuli nutnost návaznosti kurikula předškolního a základního vzdělávání mezi MŠ a ZŠ, lepšího ukotvení hodnocení dětí v MŠ a dostatečné finanční podpory práce se znevýhodněnými dětmi a žáky.

Graf 5 : Karlovy Vary – podpora motivace žáků

Možnost svobodného výběru školy je nyní pevně zakořeněnou praxí a téměř všichni respondenti ji podporují (výjimku tvoří necelá 4 % respondentů). V mírném rozporu s tím by také 58 % respondentů souhlasilo se zavedením určitých opatření, která by zabraňovala přirozené segregaci sociálně slabých žáků do určitých škol. Tyto výsledky je možné interpretovat tak, že více než polovina respondentů podporuje svobodný výběr školy a současně si dokáže představit jeho kombinaci s určitým direktivním opatřením, které by zabraňovalo koncentraci sociálně slabých žáků. Přes 40 % respondentů by ovšem žádná direktivní opatření proti segregaci nepodpořilo. Často se tu vyskytuje zaujetí krajního postoje „rozhodně ano“ a „rozhodně ne“ a jedná se tedy o kontroverzní téma.

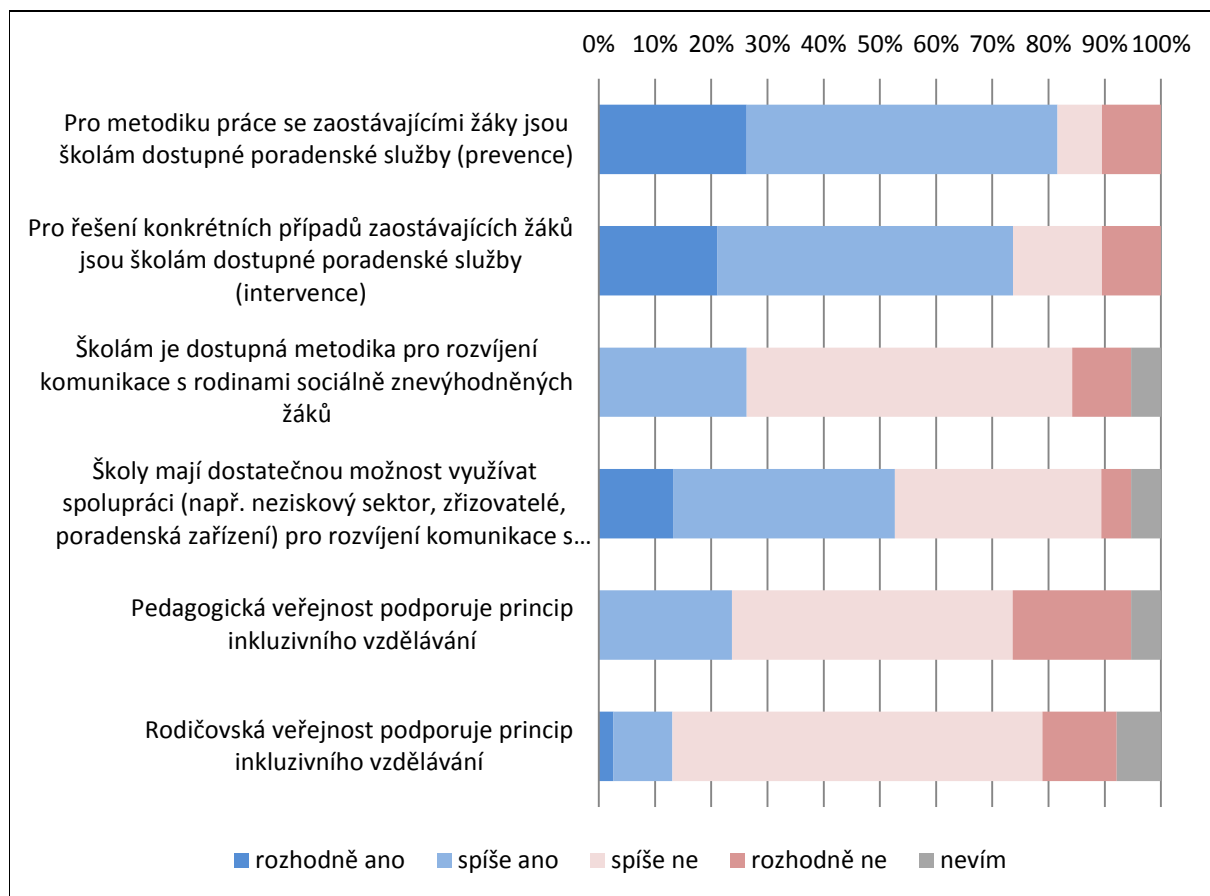
Rozdělení jsou respondenti také v názoru na způsob hodnocení žáků ve školách. V souboru ho mírně nadpoloviční většina považuje za dostatečně motivující, zbytek respondentů má názor opačný. Roli zde může hrát také rozdílná praxe v jednotlivých školách.

Pozornost by měla být věnována skutečnosti, že přibližně 60 % respondentů neschvaluje omezení možnosti opakování ročníků v základním vzdělávání, a to přesto, že se jedná o řadu let zaběhnutou praxi. Toto zjištění svědčí o tom, že se v řadě škol se žáky, kteří i přes neprospěch automaticky postupují do dalšího ročníku, nedaří pracovat a motivovat je k dohánění látky.

Přesvědčení 96 % respondentů o nutnosti rozvíjení dalších strategií pro komunikaci s rodinami žáků potvrzuje prvotní zjištění, že respondenti považují toto téma za jednu ze zásadních priorit.

Námětů a vzkazů v rámci otevřené otázky se vyskytovalo málo, zmiňována byla např. potřeba lepší návaznosti mezi předškolním a základním vzděláváním, odpovědnost pedagogů za školní výsledky žáků a kritika postupování základním vzděláváním s pětkami namísto změny vzdělávacího programu.

Graf 6: Ostrava – poradenské služby a partnerství

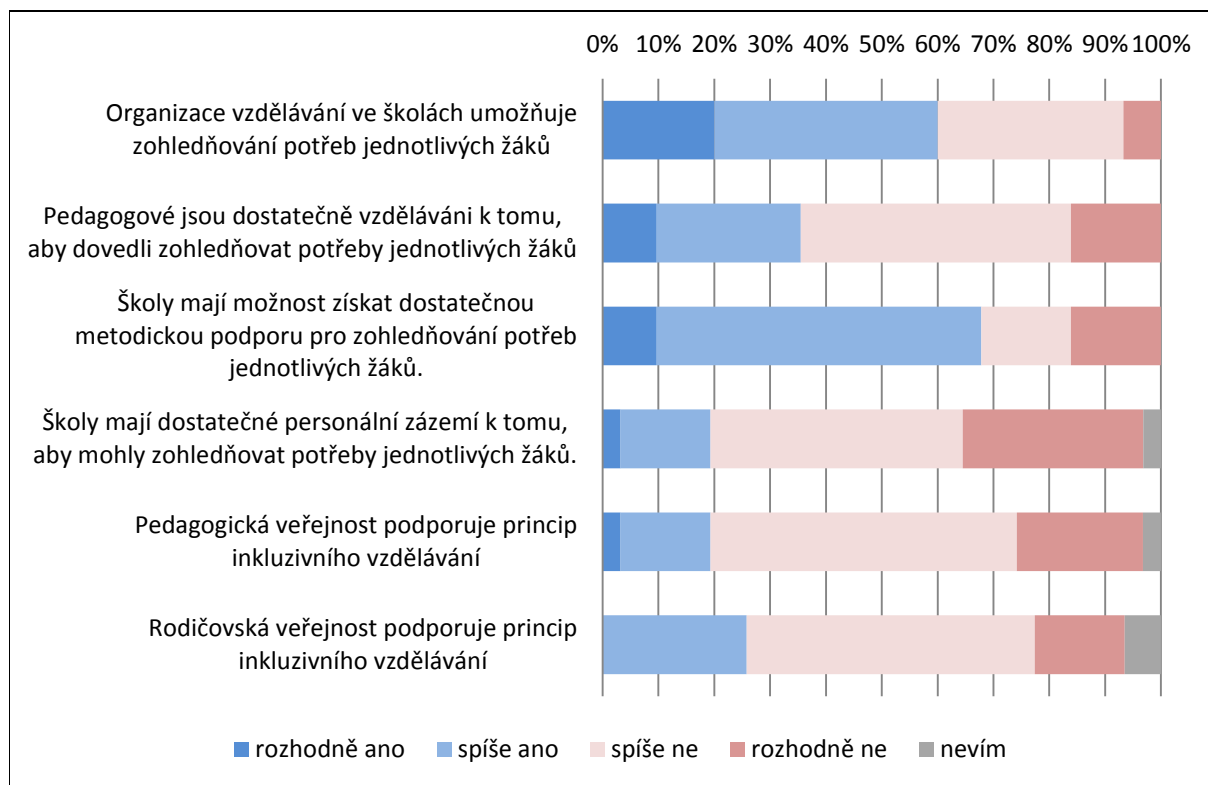
Respondenti hodnotili spíše příznivě dostupnost poradenských služeb pro práci se zaostávajícími žáky, mírně pozitivnější je hodnocení v oblasti prevence zaostávání než v oblasti intervence při řešení konkrétních případů.

Převážně negativní je hodnocení dostupnosti metodik pro komunikaci s rodinami sociálně znevýhodněných žáků. Přibližně polovina respondentů souhlasí s tím, že školy mají dostatečnou možnost využívat spolupráci s dalšími partnery pro rozvoj komunikace s těmito rodinami. Tyto výsledky by mohly nasvědčovat tomu, že přinejmenším v určitých lokalitách se školy snaží překlenout nedostatek možností k rozvíjení vlastní efektivní strategie pro komunikaci s rodinami žáků tím, že využívají spolupráci s dalšími subjekty (např. s neziskovým sektorem).

V dalších dvou otázkách měli respondenti posoudit, nakolik pedagogická a rodičovská veřejnost podporuje princip inkluzivního vzdělávání. Jedná se tedy o hodnocení proinkluzivního klimatu u dvou významných skupin aktérů, nikoli o vlastní postoj respondentů k inkluzi. Nepřehlédnutelný je fakt, že výrazně převládá negativní hodnocení a podle názorů respondentů není pedagogická ani rodičovská veřejnost podpoře inkluze příznivě naladěna.

Mezi otevřenými vzkazy od účastníků semináře se objevuje potřeba lepšího propojení poradenských služeb a škol, lepší dostupnosti speciálních pedagogů ve školách hlavního vzdělávacího proudu a motivace zaměstnavatelů k tomu, aby neodmítali přijímat absolventy ze sociálně znevýhodněných rodin. Vyskytují se obavy z dalších formálních opatření, z pozitivní diskriminace, z rušení ZŠ praktických.

Graf 7: Brno – učitelé a podpora žáků ve školách

Do značné míry respondenti pozitivně hodnotili dostupnost metodické podpory pro zohledňování potřeb jednotlivých žáků. Zde pozitivní hodnocení koresponduje s dříve uvedeným poměrně pozitivním hodnocením dostupnosti poradenských služeb.

Celkem 60 % respondentů souhlasí s tím, že současná organizace vzdělávání umožňuje zohledňování potřeb jednotlivých žáků, zbývající dvě pětiny nejsou o možnosti zohledňovat potřeby žáků přesvědčeny.

Výsledky ankety vypovídají o tom, že hlavní deficity při zohledňování potřeb žáků spatřují respondenti ve vzdělávání a přípravě pedagogů a v personálním zázemí škol, tedy v nedostatku odborných pracovníků v oboru speciální pedagogiky, psychologie, vhodných mentorů z řad zkušených učitelů a v nedostatečné možnosti využívat asistenty pedagoga.

Po zjištění velmi negativního hodnocení podpory inkluze mezi pedagogickou a rodičovskou veřejností v Ostravě byly stejné dvě otázky položeny také účastníkům semináře v Brně. I zde byla podpora principu inkluzivního vzdělávání hodnocena velmi nízko.

Vzkazy realizačnímu týmu byly na tomto semináři ojedinělé, poukázáno bylo opět na nutnost lepšího propojení poradenských služeb a škol.

4 Souhrnné závěry

Ze sedmi priorit, které pracovní tým projektu určil jako významné pro podporu překonávání školní neúspěchu v ČR, se respondenti nejčastěji identifikovali s následujícími třemi:

- předškolní vzdělávání dostupné pro všechny děti;
- větší pozornost věnovaná spolupráci s rodiči;
- zlepšení kvality přípravy pedagogických pracovníků a podmínek jejich práce.

Předškolní vzdělávání je zde chápáno jako významný prostředek vyrovnávání rozdílů mezi dětmi, který do určité míry pomáhá snížit handicap dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí při nástupu k povinné školní docházce. Větší pozornost věnovaná spolupráci s rodiči a kvalitnější příprava a podmínky učitelů směřují k vyšší profesionalitě práce samotných škol a k lepšímu využití strategií a zdrojů pro dosažení lepšího podpůrného prostředí pro výuku žáků ve školách.

Účastníci seminářů zároveň hodnotili možnost zlepšení ve všech sedmi navrhovaných tematických okruzích jako reálnou.

Za nejrychleji proveditelné a zároveň potenciálně velmi efektivní považovali respondenti zvýšení významu spolupráce škol s rodiči. Z odpovědí na dílčí otázky vyplývá, že si respondenti nutnost spolupráce s rodinami naléhavě uvědomují. Školy ovšem nevědí, jak komunikovat s rodiči sociálně znevýhodněných žáků (neznají nebo nejsou schopny využívat dostupné metodiky), a ke komunikaci v některých případech využívají prostřednictví dalších subjektů, např. neziskových organizací působících tam, kde jsou dostupné (v sociálně vyloučených lokalitách). Metodiky už ovšem reálně existují, např. metodika CPIV nebo právě metodiky vyvinuté v neziskovém sektoru, např. organizací Člověk v tísni. Deficit je tedy spíše v rozšíření těchto metodik a vytvoření takových organizačně-personálních podmínek ve školách, aby bylo možné metodiky realizovat, popř. vytvářet pobídky pro neziskové organizace, aby svoji činnost vyvíjely i mimo vyloučené romské lokality.

Optimismus převládal i při hodnocení reálnosti zvýšení dostupnosti předškolního vzdělávání, a to i přesto, že respondenti sami upozorňovali na současnou nedostatečnou kapacitu předškolního vzdělávání a přeplněnost tříd, která neumožňuje individuální péči o děti podle jejich potřeb. Z dílčích otázek vyplývá, že respondenti jsou připraveni podpořit zavedení povinného posledního ročníku předškolní vzdělávání, a to navzdory tomu, že obecně respondenti vyjadřovali ze zavedení dalších formálních systémových změn spíše obavy. To potvrzuje, že rozšíření předškolního vzdělávání na celou kohortu dětí v posledním roce před nástupem do základního vzdělávání je v praxi považováno za velmi žádoucí.

Zlepšení přípravy pedagogů a podmínek jejich práce považují respondenti za významné téma vhodné pro střednědobou strategii, protože nepovažují za možné docílit pozitivního efektu ihned. Z dílčích otázek ankety vyplývá, že nedostatečná příprava pedagogů a nedostatečné personální zázemí škol (nedostatek odborníků, mentorů, specialistů, asistentů) je považováno za klíčový nedostatek v nastavení podmínek pro inkluzivní vzdělávání ve školách.

Posílení poradenského systému nebylo zařazeno mezi první tři priority pravděpodobně z toho důvodu, že respondenti poradenství hodnotili poměrně pozitivně. Nepovažují jej tedy za předmět nejnnutnější změny. Pozitivně byla hodnocena dostupnost služeb, především preventivních metodik pro práci se zaostávajícími žáky. Je možné usuzovat, že respondenti si dokážou představit zvýšení kvality služeb (převažuje slabší stupeň souhlasu se spokojeností „spíše ano“, část respondentů spokojena není, poukazuje se na potřebu lepší provázanosti poradenství se školami), ale celkově převažuje hodnocení kladné.

Změna způsobu hodnocení ve školách (využití motivujícího hodnocení) je důležitým tématem jen pro část respondentů. Větší část respondentů je se způsobem hodnocení spíše spokojena, nevidí tedy důvod pro velké změny. Zjištěné postoje k tomuto tématu jsou nevyhraněné, převaha kategorií hodnocení slabého souhlasu nebo slabého nesouhlasu může

svědčit o tom, že toto téma není v pedagogické veřejnosti natolik diskutováno, aby bylo pocíťováno jako významné. Souvislost způsobu hodnocení s překonáváním školního neúspěchu se nemusela respondentům jevit jako zcela zřejmá.

Motivace znevýhodněných žáků k větším ambicím a dokončení středního vzdělání je kontroverzní téma. U nezanedbatelné části respondentů naráží pravděpodobně na hodnotově nepřijatelnou představu pozitivní diskriminace některých skupin žáků, direktivních opatření k jejich podpoře a k omezení segregace ve vzdělávacím systému. Je nutné brát v úvahu, že část aktérů by v praxi takováto opatření nepodporovala. Je také patrné, že významná část respondentů nepovažuje již přijatá direktivní opatření za příliš šťastná (omezení opakování ročníků, popř. i omezení přestupů do méně náročných vzdělávacích programů v základním vzdělávání), naopak tato přijatá direktivní opatření bez skutečně efektivních mechanismů podpory pedagogů v náročném prostředí mohou být důvodem, proč je podpora inkluzivnímu vzdělávání mezi pedagogickou a rodičovskou veřejností vnímána jako velmi nízká.

Systematický sběr dat včetně údajů o socioekonomickém zázemí žáků je téma, které sice považuje realizační tým aktivity za významné, nemá ovšem v současné době přímý přesah do praxe a to, že mu respondenti přiřkli nejnižší prioritu, není proto překvapivé. Vzhledem k tomu, že toto téma je určeno pro jinou cílovou skupinu, byl k němu uspořádán samostatný kulatý stůl pro odborníky ve vzdělávání a jeho výsledky jsou shrnuty v samostatné části Zprávy o průběhu veřejné diskuze a výzkumu postojů odborné veřejnosti.

Na samý závěr je potřeba upozornit na některá zjištění, která sice byla v rámci sestavované ankety okrajová, ukázala se ale jako výrazně varovná. Jde především o **velmi nízké vnímání podpory principu inkluzivního vzdělávání mezi pedagogickou a rodičovskou veřejností.** Jde o zjištění natolik závažné, že by bylo vhodné ho ověřit reprezentativním šetřením. Nízká míra podpory principů inkluze svědčí o tom, že není možné realizovat další direktivní kroky (administrativa, legislativa), ale je potřeba vrátit se především k tomu, zda ve školách existují efektivní mechanismy, které školám umožňují kompenzovat změnu zavedené praxe např. v otázce možnosti opakovat ročník či přestup do méně náročného vzdělávacího programu jiným pozitivním a podpůrným přístupem. Výsledky ankety naznačují, že tomu tak v řadě škol není, přičemž hlavní příčinou je nedostatečná příprava pedagogů, nedostatečné personální zázemí škol a neefektivní komunikace s rodinami problematických nebo zaostávajících žáků.

Dokud nebude věnována dostatečná pozornost této problematice, bude kontraproduktivní nebo minimálně neefektivní přijímat jakákoli další direktivní opatření. Dokud nebude především v základním, ale také ve středním vzdělávání vytvořeno vhodné prostředí pro inkluzivní vzdělávání, není příliš efektivní zavádět povinný ročník předškolního vzdělávání, protože by představoval pouze odvedení části problému do předškolního vzdělávání za cenu značných nákladů a efekt by ovšem v rámci vzdělávacích trajektorií znevýhodněných dětí mohl být jen krátkodobý. Další vzkaz respondentů ankety nepřímo říká, že bez zlepšení podmínek pro individuální přístup k žákům v základním vzdělávání není možné řešit ani problematiku vysokého počtu odkladů povinné školní docházky. **Další změny není možné efektivně realizovat bez změny postojů pedagogické veřejnosti.** Ta názor nezmění, pokud nepocítí reálnou podporu své práce v terénu.